

Rekabet Edebilirlik Raporu

2013 - 2014

Dr. Mustafa Besim
Dr. Kamil Sertoğlu

Kıbrıs Türk Ticaret Odası
Turkish Cypriot Chamber of Commerce

İçindekiler

İçindekiler.....	3	III. Performans Değerlendirme Matrisi.....	25
Önsöz.....	4	IV. Özel Sektör Odaklı Büyüme İçin Yatırım Ortamının İyileştirilmesi.....	29
Yönetici Özeti.....	6	Genel Değerlendirme.....	29
Ekonomi Profili.....	8	Dünyadaki Yatırım Trendleri.....	30
I. Giriş.....	10	Bir Başarı Hikâyesi: Türkiye Örneği.....	31
Küresel Ekonomideki Sıkıntılar Derinleşirken.....	10	KKTC’de Yatırım Ortamının Değerlendirilmesi.....	31
Değişim ve Reforma Karşı Direnen Kuzey Kıbrıs.....	11	Yatırım Ortamının Gelişimi İçin Yapılması Gerekenler: Özel Sektör Odaklı Yatırım Stratejisi.....	33
Rekabet Edebilirliğin Hesaplama Yöntemi Tanıtımı ve Kuzey Kıbrıs’ın Gelişim Aşamasındaki Yerin Belirlenmesi.....	12	Bütünlüklü Bir Devlet Politikası Oluşturulması.....	33
II. Kuzey Kıbrıs’ta Rekabet Edebilirlik.....	15	Üst Kurul Oluşturulması.....	33
Küresel Rekabet Edebilirlik ve Kuzey Kıbrıs’ın Konumu.....	15	Sektörel Stratejik Planların Hazırlanması.....	33
Seçilmiş Ekonomilerle Performans Karşılaştırma.....	20	Yatırım Süreçlerinin Sadeleştirilmesi Ve Zaman Vergisi.....	33
Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Üç Ana Başlık Altında Rekabet Edebilirliği.....	21	Yatırım Promosyonu ve Devlet Yardımları.....	33
Kuzey Kıbrıs’ın On İki Başlık Altında Son Üç Yıllık Karşılaştırması.....	22	Yatırımlarla İlgili Algılamaların Değiştirilmesi.....	34
Sonuç: Kuzey Kıbrıs’ın Rekabet Edebilirliğini Artırması İçin Yoğunlaşması Gereken Alanlar.....	24	V.Ekler.....	35
		I.Makroekonomik Göstergeler.....	35
		II: Rekabet Edebilirlik Raporu Rakamsal Verileri İçin Teknik Notlar ve Kaynaklar.....	36
		III. Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2013-2014: Büyümeyi Sürdürülebilir Kılmak, Esnekliği Oluşturmak.....	38

Önsöz

Sayın Okuyucu,

Bu yıl altıncısı hazırlanan bu rapor, 2014 yılının başında Kıbrıs sorunun adil ve kalıcı bir şekilde çözülebilmesi için yerel ve uluslararası bir hareketliliğin yaşandığı bir dönemde baskıya girmiştir. Dileğimiz, kuşaklardır hayatımızın her alanında bizi olumsuz etkileyen bu sorunun 2014 yılında son bulması ve yeni nesillere miras bırakılmamasıdır. Rekabet Edebilirlik fikrinin Kuzey Kıbrıs'ta öncülüğünü yapan Kıbrıs Türk Ticaret Odası, aynı zamanda adada adil ve kalıcı bir çözümün yerleşmesi için uzun yıllardır gerek yerel gerekse uluslararası alanda etkin bir faaliyet sürdürmüştür. Sorunun çözümü için kararlı bir şekilde uğraş veren bizlerin, "Kıbrıs sorununu bahane etmeden ve çözümü beklemeden" ekonomik ve siyasi yaşamımızın iyileşmesi için çabalaması ilk duyulduğunda zannedildiğinin aksine bir çelişki değil, birbirlerini tamamlayan adımlardır. Çünkü ister çözüm durumunda, isterse çözümün gecikmesi halinde, kendi ayakları üzerinde durabilen sürdürülebilir bir ekonomi yaratmak, dünya üzerinde özgün bir topluluk olma iddiasında olan Kıbrıslı Türklerin ekonomik varoluşlarının ön şartıdır.

Raporu hazırlamaya başladığımız ilk yıldan bu yana, gerek siyasi açıdan gerekse ekonomik açıdan çok fazla şeyin iyileştiğini söylemek oldukça güçtür. Ekonomik yapımız verimsizdir. Siyasetimiz çözüm üretmek bir yana, sorun üretmekte daha başarılıdır. Tüm çabalara karşın yasal ve bürokratik yapımız yatırım yapmaya hevesli olanları adeta cezalandırmakta, mevcut kurallar herkes için adil bir şekilde uygulanmadığı için bireylerin sisteme olan inancını sarsmaktadır. Adaletsizliğin hüküm sürdüğü bir ortamda "ortak iyi" için bireylerin ve grupların fedakarlık yapması zorlaşmaktadır.

Her yıl medyamızın en fazla ilgilendiği konu Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'nde kaçınıcı geldiğimizdir. Raporun yayınlanmaya başladığından bugüne 99unculuk ve 123üncülük arasında sıkışan Kuzey

Kıbrıs ekonomisinin bu yılki sırası 118incilik olmuştur. Endekse yeni ülkeler girmekte, bazıları siyasi krizlerden dolayı çıkmakta ama bizim sıralamamız aynı eşikte kalmaya devam etmektedir. Kişi başına düşen gelirin arttığı zamanlarda bile, rekabet edebilirlik sırasında gerilerde kalışımız bu refah seviyesinin sürdürülemez olduğunu göstermektedir. Bir ekonomik yapı, kendi vatandaşlarının refah seviyesini karşılayamıyorsa, o yapı hem ekonomik olarak hem de siyaseten çok kırılgan özellikler taşıyor demektir. Oysa yazarların bu raporda belirttiği üzere, Kuzey Kıbrıs'taki bürokrasi ve siyaset ısrarla değişime direnmekte ve hiçbir ekonomik akla dayanmayan bu direniş, zaman zaman kamuoyunda da destek bulmaktadır. Rekabet edebilirlikte üst sıralarda yer alan bütün ülkelerin, özel sektörü güçlü, yatırıma açık, istihdam yaratan iş insanlarının desteklendiği ve girişimciliğin teşvik edildiği bir yapıya sahip olduğunu her fırsatta hatırlatmaya devam edeceğiz.

Bu yılki tamamının «Özel Sektör Odaklı Büyüme için Yatırım Ortamının İyileştirilmesi» olarak belirlenmesi bir tesadüf değildir. Çünkü bu başlık ilk beş raporumuzda tüm yazılanları ve genelde rekabet edebilirlik projemizin ana fikrini özetler niteliktedir. Bu konuda başarı örneklerini görmek için çok uzağa gitmeye gerek yoktur. Türkiye'de kurulan Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu'nun (YOİKK) çalışmalarının takip edilebilmesi için doğrudan Bakanlar Kurulu altında bir koordinasyon ve raporlama yapısı oluşturulması ve yatırımı engelleyen her türlü sorunun en üst düzeyde çözülmesi sonrasında Türkiye ekonomisi 20 yılda çektiği doğrudan yabancı yatırım (DYY/FDI) miktarını tek bir yılda çeker olmuştur. Bizde de yatırım ortamını iyileştirmek için çeşitli girişimler yapıldıysa da, bunlar arzu edilen seviyede çözüm ürebilen mekanizmalar olmaktan uzak kalmıştır. Bizim, "niye iş ve yatırım ortamı iyileşmemektedir" sorusunda verdiğimiz ilk yanıt "siyaset kurumunun bu konuda kararlı bir tutum izlememesi" şeklindedir. Nitekim raporda da görebileceğiniz üzere iş dünyasıyla

yapılan Yönetici Görüşleri Anketi, bu tespitimizi doğrulamaktadır. Ankete göre iş yapmanın önündeki en büyük iki engel, verimsiz devlet bürokrasisi ve siyasetteki istikrarsızlık olarak ortaya çıkmaktadır. İş dünyası doğası gereği yatırım imkanlarının artmasını, iş yapabilmenin kolaylaşmasını ister. Daha fazla yatırım daha fazla istihdam ve vergi geliri kazandıracağından hem iş dünyasının, hem siyaset kurumunun ve bürokrasinin, hem de emek örgütlerinin işbirliği içinde olması hayati önem taşımaktadır. Kıbrıs Türk Ticaret Odası olarak bizler böylesi bir işbirliği için elimizden geleni yapmaya devam edeceğiz. Son 10 yıldır Kıbrıs'ta bir çözümün hiç bu kadar yakın olmadığından hareketle, Kıbrıs Türk ekonomisini çağdaş ve rekabetçi bir yapıya oturtmak için kaybedecek bir dakikamızın bile olmadığı iyi algılanmalıdır. Çünkü ister çözüm sonrası Avrupa Birliği içerisinde, isterse çözümün geciktiği siyasi bir ortamda; bu önlemleri alacak, bu yasaları yapacak ve uygulayacak olan yine bizler olacağız. Dolayısıyla yatırım çeken, iş yapma öncelikli ve çözüm odaklı sürdürülebilir bir yapı oluşturma yolunda atılacak adımları geciktirmenin kimseye faydası olmayacaktır.

Saygılarımla,

Dr. Günay Çerkez

Kıbrıs Türk Ticaret Odası Başkanı

Yönetici Özeti

2013-2014 Kuzey Kıbrıs rekabet edebilirlik raporu küresel ekonomik sorunların ağırlaşarak devam ettiği bir ortamda hazırlanmıştır. Ocak 2014 gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin gösterge ve borsa değerlerinin ciddi zayıflama gösterdiği bir ay olmuş; Financial Times Tüm Dünya Endeksinin bu ayda yüzde 4.1 düştüğü görülmüştür. Küresel ekonominin canlanma süreci ile ilgili birbiriyle çelişen muhtelif pek çok görüş belirtilmesine rağmen tüm bu görüşlerin ortak noktası küresel ekonomide toparlanma sürecinin uzun vadeli olacağıdır. Bu noktadan hareketle de 2014 yılının, küresel likiditenin bol olduğu dönemde gerekli yapısal reformları hayata geçiremeyen gelişen piyasalar açısından zorluklar ve risklerle dolu bir yıl olacağını düşünmek klasik bir iktisatçı karamsarlığından öte gerçekçi bir tahmin olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu gelişmelerden çıkarılması gereken sonuç ise 2002 yılından itibaren yaşanan ve ülkelerin yapısal ekonomik sıkıntılarını bir anlamda örten bol sıcak paralı parlak dönemin pek çok gelişmekte olan ülke için sona erdiği ve yakın geçmişte başlayan ve halen şiddetlenerek devam eden ekonomiktürbülansın geçici değil kalıcı olduğudur. Bu noktada öne çıkan kilit unsur; yeni dönem ve şartlar altında ülkelerin ekonomilerini ne gibi dinamikler üzerine kurgulayarak krizden çıkmaya çalışacaklarıdır. Bu bağlamda Kuzey Kıbrıs özelinde siyasi ve toplumsal boyutta cevaplanması gereken temel soru şudur: “Yapısal sorunları içselleştirerek sürdürülemez yapının sürdürülmesinde ısrar edilmeye devam mı edilecek yoksa popülizmden uzak iktisadi rasyonele uygun çözüm alternatifleri mi geliştirilecek?”

Rekabet edebilirlik raporu her yıl olduğu gibi, iş çevrelerinin görüşleri yönetici görüşleri anketi aracılığıyla alınmış, yayınlanmış sosyal ve ekonomik göstergeler Dünya Ekonomik Forumu’nun (WEF) geliştirdiği yöntemden de yararlanarak kullanılmış ve Kuzey Kıbrıs rekabet edebilirliği hesaplanmıştır. Yapılan hesaplama göre Kuzey Kıbrıs’ın 2013-2014 rekabet edebilirlik puanı 7 üzerinden 3,64 olarak hesaplanmıştır. Geçen yıla göre 0,10 puan artan rekabet edebilirlik puanı ile Kuzey Kıbrıs Dünya sıralamasında 148 ülke içerisinde ancak 118inci sırada yer bulmuştur. Bu yıl altıncısı hazırlanan rekabet edebilirlik raporu dört tematik bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kuzey Kıbrıs ekonomisinde geline son durum ve rekabet edebilirliğin hesaplanmasında kullanılan yöntem kısaca tanıtılmıştır. İkinci bölümde rekabet edebilirlik hesaplama sonuçları analiz edilerek Kuzey Kıbrıs’ın güçlü ve zayıf yanları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Raporun

üçüncü bölümünde performans değerlendirme matrisi ile rekabet edebilirliğin iyileştirilmesine yönelik icraatlar değerlendirilmektedir. Çalışmanın dördüncü kısmında “Özel Sektör Odaklı Büyüme İçin Yatırım Ortamının İyileştirilmesi” konusu tematik çalışma olarak yer almaktadır.

Geçen yıllarda olduğu gibi bu yılda da Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksindeki ilk on sırayı çoğunlukla Avrupa ülkeleri almıştır. Bunların başında son beş yıldır birinci sırada olan İsviçre, Finlandiya, Almanya İsveç, Hollanda ve Birleşik Krallık vardır. Sıralamada ilk onda üç Asya ülkesi bulunmaktadır. Bunların başında ikinciliği geçen yılda olduğu gibi devam ettiren şehir ülke Singapur ve sonrasında sırası ile Hong Kong SAR ve Japonya yer almaktadır. Amerika Birleşik Devletleri geçen yıla göre gelişme göstererek 7nci sıradan 5inci sıraya yükselmiştir.

Rekabet edebilirlik çalışmasında öne çıkan en dikkat çekici hususlar içerisinde işletmelerin iş yaparken karşılaştıkları en problemleri faktörler olarak verimsiz devlet bürokrasisi ve siyasi/politika istikrarsızlığıdır. Bu da ekonomiyi yönetenlerin bırakın ekonomiyi geliştirmek için tutarlı ve istikrarlı politikalar geliştirerek adımlar atmasını, siyaset kaynaklı sorunlar nedeniyle, işletmeler ve vatandaşların günlük işlerini yerine getirmek için başvurdukları devletlerinden en temel hizmetleri bile alamadıklarını göstermektedir. Hâlbuki siyaset kurumu küresel bağlamda var olan ekonomideki dezavantajlı durumun yarattığı ağır bedelleri asgariye indirmek ve Kuzey Kıbrıs ekonomisinin iç dinamiklerini en etkin şekilde kullanılmasını sağlamak için güven veren ve tutarlı bir anlayış içerisinde olmalıydı. Kuzey Kıbrıs ekonomisi rekabet edebilirlik sıralamasına son altı yılda kayda değer bir gelişme pek gösterememiştir. Bu durum aslında yapılması gerekenlerin çok, ama yapılanların az olduğunu işaret etmektedir. Hâlbuki gelişim için değişim/reformun elzem olduğu bilinirken, ülkeyi yönetenlerin değişim konusundaki tutumlarının özde değil sözde oldukları yapılan tespitlerle net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Etkinlik odaklı gelişim aşamasında olan Kuzey Kıbrıs’ın gelişimi, dış pazarlara açılmada ve mal ve hizmet üretim kapasitesini geliştirmede olduğu düşünülürse, Kuzey Kıbrıs’ın karşılaştırılan aynı gelişim aşamasında olan Makedonya, Bosna Hersek, Bulgaristan gibi ekonomilere göre dezavantajlı olduğu gözükmektedir. Bu gerçeği özellikle politika

geliştiricilerinin not alması ve bu dezavantajlı durumu dikkate alarak yükseköğrenim işbaşında eğitim, ürün piyasası, işgücü piyasası ve finans piyasalarının geliştirilmesine yönelik etkinlik artırıcı politikalara yönelmesi yerinde olacaktır.

Gelişmekte olan KKTC gibi bir ekonomide yapısal sorunlara yönelik sonuç alıcı reformlar yapılması gerekmektedir. Bunun için Hükümetlerin kapsamlı politika geliştirmelerinin yanında, meclisin etkin çalışarak gerekli yasaları süratle hayata geçirmesi gerekmektedir. Ekonomi profilinden de takip edileceği üzere, işletmelerin iş yaparken karşılaştıkları problemlerin başında verimsiz devlet bürokrasisi ve siyasi/politika istikrarsızlığı gelmektedir. Bu sorunlar çözümsüz Kıbrıs sorunundan kaynaklanan izolasyonlarla ilgili dış kaynaklı sorunlar değildirler. Bunlar tamamen kendi iç sorunlarımızdır ve halledilmeleri de bizlerin göstereceği iradeye bağlıdır. Küresel düzlemde geline son durum da dikkate alındığında Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirlik yolunda yol alabilmesi için mutlak surette kendi iç sorunlarına yönelik çözümleri hızla üretmesi gerekmektedir. Bu noktada Rekabet edebilirlik raporunda yer alan bölüm ve bileşenler, politika üretenler için önemli bir rehber niteliği taşımaktadır.

Rekabet edebilirlik raporu incelendiğinde KKTC ekonomisinin rekabet gücünü artırması için öncelikli olarak piyasayı büyütücü, işletmelerin gelişmişliğini artırıcı ve ürün piyasasında etkinliği geliştirici adımlar atması gerekecektir. Bunlarla birlikte makroekonomi yönetiminde kurumsallaşmayı artırarak gerçekçi vizyon ve stratejilerle ekonomi ileriye götürülmelidir. Bütün bunların gerçekleşmesi için hükümetlerin siyasi iradelerini daha güçlü bir şekilde ortaya koymaları ve gelişim için gerekli olan değişimleri ve reformları cesurca yerine getirmeleri gerekmektedir.

Bu yılki rekabet edebilirlik raporunda tematik çalışma başlığı altında "Özel Sektör Odaklı Büyüme İçin Yatırım Ortamının İyileştirilmesi" konusu ele alınmıştır. Ekonomide en önemli unsur üretimdir. Üretimin gerçekleşmesi de yatırımlarla mümkün olmaktadır. Diğer bir ifade ile bir ekonomide yatırımların gelişmesi sermaye stokunu artırmakta, artan sermaye stoku da o ekonominin üretebileceği mal ve hizmet miktarını olumlu etkilemektedir. Yatırımlar için gerekli olan finansman da o ülkedeki tasarruflardan sağlanmaktadır. Ancak pek çok ülke için geçerli olan "tasarruf açığı" olgusu ülkeleri dış finansman arayışlarına itmekte, bu bağlamda ülkeler dışardan yatırım çekebilmek için pek çok önlem almaktadırlar. Yerli veya yabancı olsun yatırım kararları alınırken girişimcilerin hassas olduğu "ülkenin ekonomik potansiyeli" faktörü dışında ayrıca pek çok unsur da mevcuttur.

Bugün geline aşamadaki açmazlarına bakıldığı zaman KKTC ekonomisinin gelişimi için kamu sektörüne daha fazla yüklenilmesi olanağı bulunmamaktadır. Dolayısıyla mevcut ekonomik sıkıntılardan çıkış yolu ekonomiyi farklı şekilde ele almayı gerekli kılmaktadır. Bunun başında da ülkede özel sektör odaklı büyüme modelinin oluşturulması gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda da ülkede mevcut yatırım ortamının iyileştirilmesi kaçınılmaz bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yatırım ortamının iyileştirilmesi dünya örneklerinde de görüldüğü gibi sadece yabancı yatırımcıları teşvik edecek bir olgu olmaktan öte yerli yatırımcıları da doğrudan ilgilendiren bir konudur.

Bu sebeple **yatırım ortamının 21inci yüzyıl şartlarına göre uyarlanarak girişimciliğin teşvik edilmesi ve Kuzey Kıbrıs ekonomisinin tüketim odaklı yapıdan üretim odaklı bir yapıya dönüştürülmesi olgusu siyasetin ana hedefi olmalı ve bu felsefe kurumsallaştırılmalıdır.** Bu amaçla çalışmada, tespit edilen sorunlara bağlı olarak geliştirilmesi gereken öncelikli politikalar, bu politikalara bağlı yapılması gereken yasal düzenlemeler ve kurumsal idari kapasitenin geliştirilmesi için atılması gerekli adımlardan anlatılmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki zaman ilerlemekte ve ülkede uygun olmayan yatırım iklimi sonucu olarak sosyal ve iktisadi sorunlar her geçen gün ağırlaşmaktadır. Tüm bunların ötesinde, **Kuzey Kıbrıs özelinde temel sorunsal nelerin yapılması gerektiğinin tespit edilmesinden öte, belirlenecek eylem planlarının hayata geçirilmesidir.** Bunun için de olması gerekli önkoşul gerekli siyasi iradenin açık bir şekilde ortaya konmasıdır.

Doç. Dr. Mustafa Besim

Doğu Akdeniz Üniversitesi- İşletme ve Ekonomi Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Kamil Sertoğlu

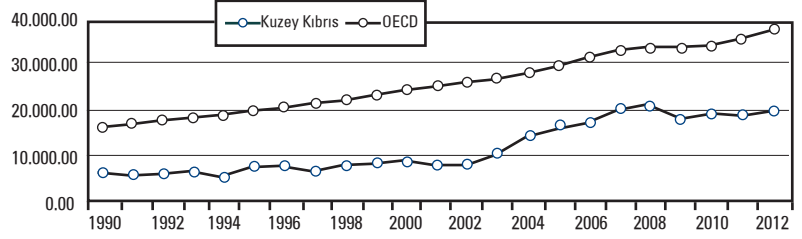
Doğu Akdeniz Üniversitesi- İşletme ve Ekonomi Fakültesi

Kuzey Kıbrıs

Ana Göstergeler, 2012

Toplam Nüfus (bin).....	298
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) (milyon \$).....	3.894
Kişi Başına Düşen GSYİH (cari fiyatlarla, \$).....	14.821
GSYİH (SPG), dünya toplamındaki payı (%).....	0,0052

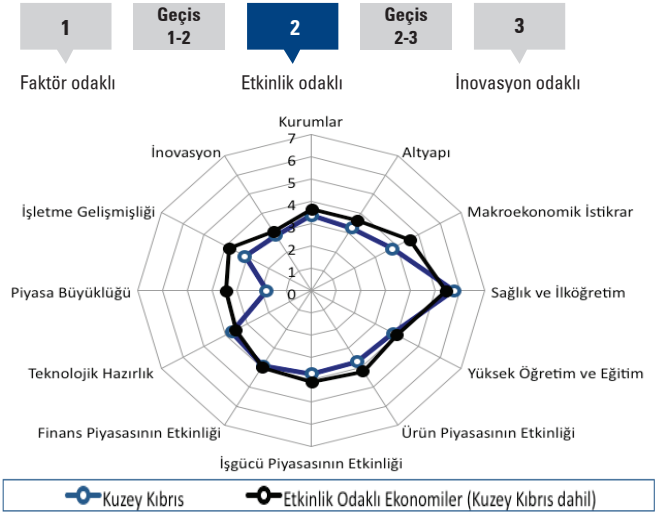
Kişi Başına Düşen GSYİH (\$), 1990-2012

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

	Sıralama (148 üzerinden)	Puan (1-7)
Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (GCI) 2013-2014	118	3,64
GCI 2012-2013 (144 üzerinden)	123	3,54
GCI 2011-2012 (142 üzerinden)	118	3,58
Temel Gereksinimler (%40)	103	4,05
Bölüm 1: Kurumlar	107	3,38
Bölüm 2: Altyapı	101	3,26
Bölüm 3: Makroekonomik İstikrar	124	3,79
Bölüm 4: Sağlık ve ilköğretim	67	5,78
Etkinlik Artırıcılar (%50)	116	3,44
Bölüm 5: Yüksek öğretim ve eğitim	92	3,83
Bölüm 6: Ürün piyasasının etkinliği	130	3,68
Bölüm 7: İşgücü piyasasının etkinliği	129	3,73
Bölüm 8: Finans piyasasının gelişmişliği	77	3,90
Bölüm 9: Teknolojik hazırlık	74	3,69
Bölüm 10: Piyasa büyüklüğü	143	1,81
İnovasyon ve Gelişmişlik Faktörleri (%10)	126	3,00
Bölüm 11: İşletme gelişmişliği	139	3,11
Bölüm 12: İnovasyon	109	2,89

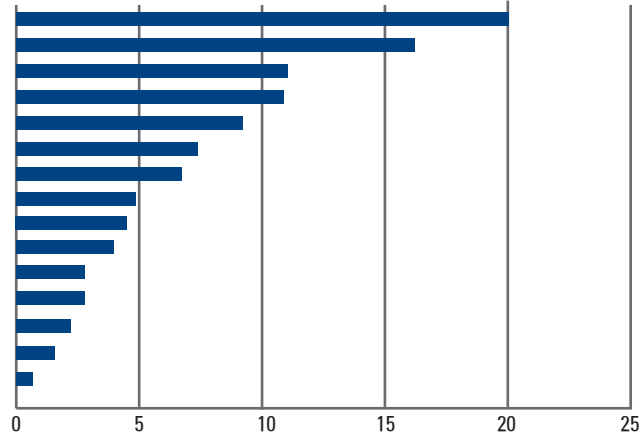
Gelişim Aşaması

Not: Radar grafik, Kuzey Kıbrıs'ın da aralarında bulunduğu Etkinlik Odaklı gelişim aşamasındaki ekonomiler kullanılarak oluşturulmuştur. Etkinlik Odaklı gelişim aşamasındaki ekonomiler: Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Cape Verde, Çin, Kolombiya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Mısır, El Salvador, Gürcistan, Guatemala, Guyana, Endonezya, Jamaika, Ürdün, Makedonya, Moritüs, Karadağ, Namibya, Paraguay, Peru, Romanya, Sırbistan, Güney Afrika, Surinam, Svaziland, Tayland, Timor-Leste, Tunus ve Ukrayna.

İş yaparken karşılaşılan en problemli faktörler

Verimsiz Devlet Bürokrasisi.....	19,87
Siyasi ve Politika İstikrarsızlığı.....	15,98
Finansmana erişim.....	10,66
Hükümet istikrarsızlığı/darbeler.....	10,51
Vergi oranları.....	9,00
Yabancı para düzenlemeleri.....	7,13
Eğitilmiş işgücünün yetersizliği.....	6,41
Yetersiz altyapı kaynakları.....	4,90
Kısıtlayıcı işgücü düzenlemeleri.....	4,32
Yenilik için yetersiz kapasite.....	3,53
Vergi düzenlemelerindeki karmaşıklık.....	2,38
Enflasyon.....	2,38
Yetersiz kamu sağlık hizmetleri.....	1,30
Ulusal işgücündeki iş ahlakının zayıflığı.....	1,13
Rüşvet.....	0,50
Suç ve hırsızlık.....	0,0

Katılımcı yanıtlarının yüzde oranı

Not: Yönetici Görüşleri Anketine katılanlara, 16 faktörlük listeden iş yaparken karşılaşılan en problemli beş faktörü seçmeleri ve daha sonra bunları 1 (en problemli) ile 5 arasında değişen bir değerlendirme ölçeğine göre puanlamaları istendi. Katılımcıların her bir faktöre vermiş olduğu puanlama 16 soruya vermiş oldukları toplam puanlamaya oranlanmıştır.

Detaylı Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

GÖSTERGE

DEĞER SIRALAMA

Bölüm 1: Kurumlar

1.01 Mülkiyet hakları.....	3,40.....	116
1.02 Fikri mülkiyet hakları.....	2,38.....	137
1.03 Kamufonlarının aktarılması.....	2,36.....	121
1.04 Kamuoyunun siyasilere güveni.....	2,22.....	114
1.05 Düzensiz ödemeler ve rüşvet.....	3,01.....	120
1.06 Yargının bağımsızlığı.....	4,15.....	51
1.07 Hükümet yetkililerinin kararlarında adam kayırma.....	1,76.....	146
1.08 Kamu harcamalarının israfı.....	1,80.....	145
1.09 Devlet düzenlemelerinin yarattığı yük.....	2,98.....	110
1.10 Uyuşmazlıkların çözümünde yasal çerçevenin etkinliği.....	2,72.....	129
1.11 Düzenlemelerin çözümünde yasal çerçevenin etkinliği.....	2,27.....	140
1.12 Hükümetin politika oluşturmadaki şeffaflığı.....	3,12.....	140
1.13 Terörizmin işletme maliyeti.....	6,41.....	10
1.14 Suç ve şiddetin işletme maliyeti.....	5,67.....	22
1.15 Organize suçlar.....	5,62.....	47
1.16 Polis hizmetlerinin güvenilirliği.....	4,70.....	49
1.17 Firmaların iş ahlakı.....	3,74.....	86
1.18 Finansal denetim ve raporlama standartlarının gücü.....	2,98.....	141
1.19 Kurumsalyönetim etkinliği.....	3,01.....	147
1.20 Azınlık hissedarlarının çıkarlarının korunması.....	3,06.....	136
1.21 Yatırımcının korunması endeksi, 0-10 (en iyisi)*.....	3,33.....	129

Bölüm 2: Altyapı

2.01 Genel altyapının kalitesi.....	3,03.....	129
2.02 Yolların kalitesi.....	3,03.....	105
2.03 Demiryollarının kalitesi.....	n/a.....	n/a
2.04 Liman altyapısının kalitesi.....	2,87.....	127
2.05 Hava yolu taşımacılığının kalitesi.....	3,56.....	109
2.06 Mevcut koltuk kilometre/hafta, milyon*.....	52,58.....	97
2.07 Elektrik hizmetlerinin kalitesi.....	2,56.....	124
2.08 Cep telefonu abone sayısı/100 kişiye düşen*.....	201,205.....	2
2.09 Sabit Telefon hatları/100 kişiye düşen*.....	33,52.....	33

Bölüm 3: Makroekonomik İstikrar

3.01 Devlet bütçe dengesi, GSYİH yüzdesi*.....	-3,29.....	87
3.02 Ulusal tasarruf oranı, GSYİH yüzdesi*.....	11,20.....	120
3.03 Enflasyon, yıllık % değişim*.....	3,60.....	66
3.04 Genel devlet borcu, GSYİH yüzdesi*.....	138,52.....	145
3.06 Ülke kredilerdecelendirmenotu, 0-100 (en iyisi)*.....	n/a.....	n/a

Bölüm 4: Sağlık ve İlköğretim

4.01 Sıtmanın işletmeye etkisi.....	6,86.....	74
4.02 Sıtmavakası 100,000 kişiye düşen*.....	1,34.....	83
4.03 Veremin işletmeye etkisi.....	6,72.....	9
4.04 Verem vakası, 100,000 kişiye düşen*.....	14,45.....	35
4.05 HIV/AIDS'in işletmeye etkisi.....	6,61.....	7
4.06 HIV'in yaygınlığı, yetişkin nüfusa yüzdesi*.....	0,01.....	1
4.07 Bebek ölüm oranı, 1000 canlı doğumda*.....	10,80.....	62
4.08 Ortalama ömür uzunluğu, yıllık*.....	74,95.....	53
4.09 İlköğretim kalitesi.....	2,81.....	124
4.10 İlköğretime kayıt, net yüzdellik*.....	100,00.....	1

Bölüm 5: Yüksek Öğretim ve Eğitim

5.01 Orta öğretime kayıt, brüt yüzdellik*.....	96,05.....	49
5.02 Yüksek öğretime kayıt, brüt yüzdellik*.....	78,00.....	13
5.03 Eğitim sisteminin kalitesi.....	3,06.....	110
5.04 Matematik ve fen bilimleri eğitiminin kalitesi.....	3,13.....	117
5.05 Yöneticilik ve işletme okullarının kalitesi.....	3,20.....	131
5.06 Okullarda internet erişimi.....	3,94.....	82
5.07 Araştırma ve eğitim hizmetleri.....	3,60.....	108
5.08 Çalışanlara eğitim verilmesi.....	2,39.....	148

Bölüm 6: Ürün Piyasasının Etkinliği

6.01 Yerli piyasadaki rekabet yoğunluğu.....	4,46.....	110
6.02 Firma faaliyetlerinin egemenliği.....	3,03.....	131
6.03 Anti-tekel politikasının etkinliği.....	2,70.....	144
6.04 Vergilendirmenin etkinliği ve yaygınlığı.....	2,56.....	137
6.05 Toplam vergi oranı, kazanç yüzdesi*.....	45,70.....	104
6.06 Şirket kurmak için gereken prosedür sayısı*.....	14,00.....	140

6.07 Şirket kurmak için gerekli gün sayısı*.....	20,00.....	88
6.08 Tarım politikasının maliyetleri.....	3,34.....	119
6.09 Ticaretin karşısındaki engeller.....	3,22.....	146
6.10 Ticaret ağırlıklı tarife oranı, vergi yüzdesi*.....	1,08.....	32
6.11 Yabancı mülkiyetin yaygınlığı.....	2,66.....	146
6.12 Doğrudan yabancı yatırımı düzenleyen kuralların etkisi.....	2,54.....	145
6.13 Gümrük prosedürlerinin yükü.....	3,08.....	134
6.14 GSYİH'ya göre ithalat*.....	43,73.....	77
6.15 Tüketici odaklı olma derecesi.....	4,21.....	104
6.16 Müşteri gelişmişliği.....	3,37.....	74

Bölüm 7: İşgücü Piyasasının Etkinliği

7.01 İşçi işveren ilişkilerinde işbirliği.....	4,15.....	79
7.02 Ücretlerin belirlenmesinde esneklik.....	5,30.....	48
7.03 İşe alma ve işten çıkarma.....	4,98.....	7
7.04 İşten çıkarma maliyetleri, hafta tutarında maaş*.....	12,00.....	55
7.05 Vergi oranlarının çalışma isteğine etkisi.....	2,49.....	138
7.06 Maaş ve üretkenlik.....	3,65.....	92
7.07 Profesyonel yönetime güven.....	2,96.....	141
7.08 Ülkenin yetenekli insanları tutabilme kapasitesi.....	2,52.....	128
7.09 Ülkenin yetenekli insanları çekebilme kapasitesi.....	1,55.....	147
7.10 Kadınların işgücü piyasasına katılımı, erkek katılıma oranı.....	0,58.....	147

Bölüm 8: Finans Piyasasının Gelişmişliği

8.01 Finansal hizmetlerin mevcudiyeti.....	3,54.....	129
8.02 Finansal hizmetlerin fiyat uygunluğu.....	3,00.....	140
8.03 Yerel sermaye piyasası aracılığı ile borçlanma.....	n/a.....	n/a
8.04 Banka kredilerine erişiminin kolaylık derecesi.....	2,85.....	68
8.05 Risk sermayesinin mevcudiyeti.....	n/a.....	n/a
8.06 Bankaların sağlamlığı.....	4,34.....	103
8.07 Menkul kıymetler borsasının düzenlenmeleri.....	n/a.....	n/a
8.08 Yasal haklar endeksi, 0-10 (en iyisi)*.....	7,00.....	42

Bölüm 9: Teknolojik Hazırlık

9.01 En son teknolojilerin bulunabilmesi.....	3,75.....	130
9.02 Firma düzeyinde teknoloji kullanımı.....	4,05.....	117
9.03 Doğrudan yabancı yatırım ve teknoloji transferi.....	4,29.....	95
9.04 İnternet kullanıcıları (%).....	65,00.....	41
9.05 Geniş bant internet kullanıcıları/100 kişiye düşen*.....	23,00.....	41
9.06 Uluslararası internet bant genişliği, kişi başına düşen kb/s*.....	101,70.....	18
9.07 Mobil geniş bant kullanıcıları/100 kişiye düşen*.....	4,19.....	103

Bölüm 10: Piyasa Büyüklüğü

10.01 Yerel piyasa büyüklüğü endeksi, 1-7 (en iyisi)*.....	1,56.....	146
10.02 Yabancı piyasa büyüklüğü endeksi, 1-7 (en iyisi)*.....	2,56.....	145
10.03 GSYİH (SGP\$ milyar).....	5,07.....	143
10.04 GSYİH'ya göre ihracat.....	2,99.....	148

Bölüm 11: İşletme Gelişmişliği

11.01 Yerel tedarikçi sayısı.....	3,82.....	132
11.02 Yerel tedarikçi kalitesi.....	3,49.....	133
11.03 Küme sektörlerinin gelişmişlik durumu.....	2,65.....	143
11.04 Rekabet avantajının niteliği.....	3,40.....	78
11.05 Değer zinciri arzı.....	3,13.....	120
11.06 Uluslararası dağıtım ve pazarlamanın kontrolü.....	3,15.....	137
11.07 Üretim süreçlerinin gelişmişliği.....	3,15.....	137
11.08 Pazarlamacılığın boyutları.....	3,15.....	128
11.09 Yetkiverme ve aktarma konusundaki isteklilik.....	2,58.....	145

Bölüm 12: İnovasyon

12.01 İnovasyon kapasitesi.....	3,10.....	109
12.02 Bilimsel araştırma kurumlarının kalitesi.....	2,89.....	118
12.03 Firmaların araştırma ve geliştirme harcamaları.....	2,58.....	121
12.04 Araştırma-geliştirme özelsektör ve üniversite işbirliği.....	3,15.....	104
12.05 Devletin ileri derecede teknoloji ürünleri satın alması.....	2,11.....	147
12.06 Bilim adamları ve mühendislerin bulunurluğu.....	3,24.....	125
12.07 PCT patent başvuruları/milyon nüfus*.....	n/a.....	n/a

*Yönetici Görüşü Anketlerinden elde edilmeyen veri

Not1: Yönetici Görüşleri Anketi örnekleminin oluşturulmasında GSYİH'nın son beş yıllık ortalaması alınarak sektörel ağırlıklar hesaplanmıştır. Belirlenen sektör ağırlıkları ile birlikte işletmelerin bölgesel dağılımı da dikkate alınarak örneklem oluşturulmuştur. Buna göre örneklem dağılımı: Tarım: %5, Taşocaklığı: %1, İmalat sanayi: %10, Elektrik-su: %2, İnşaat: %10, Toptan ve perakende ticaret: %39, Otencilik ve lokantacılık: %10, Ulaştırma-haberleşme: %3, Mali müesseseler: %4, Serbest meslek ve hizmetler: %16 olarak belirlenmiştir.

GİRİŞ

Küresel Ekonomideki Sıkıntılar Derinleşirken

Değişim ve Reforma Karşı Direnen Kuzey Kıbrıs

Rekabet Edebililiğin Hesaplama Yöntemi Tanıtımı ve Kuzey Kıbrıs'ın Gelişim Aşamasındaki Yerinin Belirlenmesi

Küresel Ekonomideki Sıkıntılar Derinleşirken

2013-2014 Kuzey Kıbrıs rekabet edebilirlik raporu küresel ekonomik sorunların ağırlaşarak devam ettiği bir ortamda hazırlanmıştır. Ocak 2014 gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin gösterge ve borsa değerlerinin ciddi zayıflama gösterdiği bir ay olmuş; Financial Times Tüm Dünya İndeksinin bu ayda yüzde 4.1 düştüğü görülmüştür. Borsaların dalgalanmaları doğası gereği normal bir olgudur. Ancak bu ayki ekonomik gelişmeleri salt bir borsa dalgalanması olarak algılama oldukça sığ bir değerlendirme olacaktır. Küresel krizin 2008 yılındaki ilanından itibaren dünya ekonomisinin lokomotifleri olan Çin ekonomisinin yavaşladığına dair göstergeler belirginleşmeye başlarken ABD Merkez Bankası'nın bono alımlarında aylık 10 milyar dolarlık azaltmaya gideceğini açıklaması, cari açık ve dış borç yükü gibi yapısal sorunlarla uğraşan ülkeleri özellikle etkilemeye başlamıştır. Gelişen Piyasalar (Yükselen Piyasalar) olarak da bilinen Türkiye, Arjantin, Güney Afrika, Brezilya vs. gibi ülkelerde tüketimi ve daha da önemlisi ekonomik büyümeyi destekleyen söz konusu dış kaynakların kurumaya başlaması bu ülkelerdeki kaynak arayışlarının yeni bir boyut kazanmasına neden olmuştur.

Gelişen piyasalardaki merkez bankalarının; mevcut dış kaynağı korumak ve yeni kaynak çekebilmek için sert faiz artırımlarına giderken, aynı zamanda ulusal paralarının değerini koruma amacıyla resmi rezervlerini de ciddi miktarlarda kullandıkları görülmektedir. Faiz artırımı ülke ekonomileri üzerinde daraltıcı bir etki yaparken, işsizliğin yapılaşmasına ve genç işsizlik oranlarını daha da yükselterek sosyal dengelerdeki risklerin artmasına neden olacak bir olgudur. Ancak tüm bunların ötesinde, Ocak 2014'te söz konusu ülkelerdeki faiz artırma kararlarına karşın ulusal paralarda değer kaybı sürerek ekonomilerde enflasyonist bir baskı yaratmaya da devam etmektedir.

Küresel ekonominin canlanma süreci ile ilgili birbiriyle çelişen muhtelif pek çok görüş belirtilmesine rağmen tüm bu görüşlerin ortak noktası küresel ekonomide toparlanma sürecinin uzun vadeli olacaktır. Bu noktadan hareketle de **2014 yılının, küresel likiditenin bol olduğu dönemde gerekli yapısal reformları hayata geçiremeyen gelişen piyasalar açısından zorluklar ve risklerle dolu bir yıl olacağını düşünmek klasik bir iktisatçı karamsarlığından öte daha gerçekçi bir tahmin olarak karşımıza çıkmaktadır.** Gelişen piyasalarda son iki ayda yaşanan olumsuz gelişmeler bu yılki Dünya Ekonomik Forumu'nun da ana gündem maddelerinin başında gelmekteydi. ABD Merkez Bankası'nın aylık tahvil alımlarına sınırlama getirilmesiyle ilgili niyet beyanından sonra başlayan süreçten en olumsuz etkilenen ülkelerin de söz konusu Gelişen Piyasalar olması da bu gerçeği destekleyen bir olgu olarak durmaktadır.

Tüm bu gelişmelerden çıkarılması gereken sonuç ise 2002 yılından itibaren yaşanan ve **ülkelerin yapısal ekonomik sıkıntılarını bir anlamda örten bol sıcak paralı parlak dönemin pek çok gelişmekte olan ülke için sona erdiği ve yakın geçmişte başlayan ve halen şiddetlenerek devam eden ekonomik türbülansın geçici değil kalıcı olduğudur.** Bu noktada öne çıkan kilit unsur ise bu yeni dönem ve şartlar altında ülkelerin ekonomilerini ne gibi dinamikler üzerine kurgulayarak krizden çıkmaya çalışacaklarıdır. Mevcut yapısal sorunlarda ısrar etmek ve sorunları kısa vadeli kaygıları dikkate alarak çözmek yerine günü kurtarma politikaları uygulamak, ülkeler için zaman kaybı ve gelecek nesiller için devralınacak enkazın artması anlamına gelecektir. Dolayısıyla; siyasi ve toplumsal boyutta cevaplanması gereken temel soru şudur: **“Yapısal sorunları içselleştirerek sürdürülemez yapının sürdürülmesinde ısrar mı edilecek yoksa popülizmden uzak iktisadi rasyonele uygun çözüm alternatifleri mi geliştirilecek?”**

Değişim ve Reforma Karşı Direnen Kuzey Kıbrıs

Küresel düzlemde devam eden gecikmeli toparlanma süreci ile birleşen yerel olumsuzluklar Kuzey Kıbrıs'ın 2013 yılında istenilen düzeyde gelişimini sağlayamamasına neden olmuştur. 2013 yılının yarısını siyaset girdabında geçiren Kuzey Kıbrıs ekonomisi, temmuzda yapılan seçimlerle bir ölçüde siyasetin etkisinden kurtulmuştur. Yalnız yılların getirdiği yapısal sorunlar ve ekonomideki düşük rekabet edebilirlik, toparlanma sürecini her zamanki gibi geciktirmektedir. Sürecin daha da vahim yanı, özellikle son iki yılda ekonomik büyüme yüzde 2 civarlarında gerçekleşmiştir ki bu oran gelişmekte olan Kuzey Kıbrıs ekonomisi için açıklarını kapatmada, emek piyasasına yeni giren gençlere iş imkânı yaratmada yeterli olamamaktadır.

Özellikle turizm sektöründe uygulanan teşvik sisteminin başarılı olması ve bunun yanında 2013-2014 öğretim yılında üniversitelere kayıt yapan öğrenci sayısında belirgin bir artış olmasına bağlı olarak, 2013 yılının ikinci döneminde ekonomik aktivitenin görece iyileştiği hissedilmiştir. Fakat yılsonuna doğru Türkiye kaynaklı sorunlar nedeniyle Türk Lirasında (TL) yaşanan hızlı değer kaybı, ithalata bağımlı ve fiyatlandırmanın önemli ölçüde döviz üzerinden yapıldığı Kuzey Kıbrıs'ta ekonomiyi derinden etkilemiştir. TL'deki değer kaybının devam etmesi ve buna karşı alınan önlemlerin beklendiği ölçüde etki yapmaması işletmelerin risk algılamasını artırmış ve bu durum yatırım yapma kararlarını olumsuz etkilediği gibi siparişlerin de durma noktasına gelmesine neden olmuştur. Siyasi etki altında kalan kamu kurumlarındaki sorunların hasıraltı edilmesi veya ötelenmesi, toplumun kurumlardan aldığı hizmetlerin pahalı olmasına ve ekonomide maliyetlerin artmasına neden olmaktadır. Bununla ilgili en çarpıcı örnek, ülkenin elektrik enerjisi sayılayan KIBTEK'tir. Gerek yönetsel sorunlar, gerekse üretim maliyetlerinin yüksek oluşu, Kurumun yıllardan beri

merkezi bütçeye yük olmasına neden olmaktadır. Yeni Hükümetin göreve gelmesiyle zorunlu olarak tarifelerde yüzde 20'yi aşan artışa gidilmiştir. Bu gelişme işletmelerin üretim maliyetlerini derinden etkilerken, son yıllarda reel olarak geliri artmayan hane halkının alım gücünün azalmasına da neden olmuştur. Bu örnek, Kuzey Kıbrıs'ın kendi yapısal sorunlarını halletmede ne kadar başarısız olduğunu apaçık ortaya koymaktadır. Bunun gibi örnekleri, ithalatın pahalı olmasına neden olan gümrük ve liman hizmetleri, finansman maliyetlerinin yüksek olmasına neden olan Kamu Bankalarını da vererek artırabiliriz. Bunun yanında belli çıkar gruplarının siyasiler üzerinde oluşturduğu baskılar sonucunda sağladıkları tekel güçler, ekonominin etkin çalışmasını ve rekabet koşullarını olumsuz etkilemekte, ayrıca toplumun temel ihtiyaçlarını karşılamada ağır bedeller ödemesine neden olmaktadır.

Yukarıda verilen örnekler ekonominin makroekonomik göstergelerini de etkilemektedir. Döviz'de yaşanan yükselişle birlikte, yerel ve özellikle kamu kaynaklı fiyat artışları 2013 yılında KKTC'nin enflasyon göstergesi olan tüketici fiyat endeksinin (TÜFE) iki haneli rakama, yüzde 10.22 ulaşmasına neden olmuştur. 2014 yılının başıyla birlikte devam eden kurdaki dalgalanma belirsizliklerin artmasına ve ekonomideki toplam talebin daralmasına neden olmuş ve bu sürecin Türkiye'deki siyasetteki gelişmelere bağlı olarak devam etmesi de beklenmektedir. Bu gibi durumlarda hükümetlerin gerekli tedbirleri alması ve daralan talebi ve ekonomideki toplam aktiviteyi artırıcı önlemler alması beklenmektedir. Yalnız bu konuda **Hükümetin bir taraftan genişletici politikalar uygulayacak araçlarının ve buna bağlı mali gücünün olmaması, diğer taraftan ekonomi yönetimindeki koordine eksikliği sürecin kötüleşmesine neden olmaktadır.**

Küreselleşen dünya ekonomilerinde ülkelerin dış şoklarla karşılaşması normal ve olasıdır. Bu durumda ekonomiler küreselleşmeyi durdurmak veya ona karşı direnmek yerine, küreselleşme gerçeğiyle yaşamayı öğrenmeye çalışmalı ve bununla ilgili gerekli araçları ve kapasiteyi geliştirmeyi tercih etmelidirler. Bunun için ülkeler bir taraftan kamu maliyesini güçlendirmeye çalışırken, diğer taraftan piyasalarına derinlik kazandırmaya ve ekonominin en etkin bir şekilde işlev kazanmasını sağlamaya çalışmaktadırlar. Bunların olabilmesi için maliyeye yük getiren kamu kurumlarının yapılandırılması ve ekonomide maliyetlerin artmasına neden olan birimlerde düzenlemeye gidilmesi gerekmektedir. Bunun yanında ülkeler piyasada oluşan monopollerin (tekel) kırılması için dış ticaret rejimini gözden geçirerek piyasada rekabet koşullarının oluşturulması için de ayrıca çalışılmalıdırlar. Bu belirtilen konular bire bir Kuzey Kıbrıs ekonomisi için de geçerlidir. Ne yazık ki Kuzey Kıbrıs bu manada gerekli adımları atamamış,

reform ve değişime karşı durmuştur. Bu olgular sonucunda KKTC’de esnek bir ekonomi yaratılamamış ve yaşanan dış şoklara karşı ağır bedeller ödenmeye devam edilmektedir.

Artık geline aşamada, siyasi erkin bu gerçekleri sağlıklı değerlendirerek gerekli adımları atmayı ve yapısal sorunlara kökten çözümler üretilmesi için reformlar yapması gerekmektedir. Küresel düzlemde yaşanan gerçekler de dikkate alındığında Kuzey Kıbrıs’ın artık yapısal sorunların etrafından dolaşma veya günü kurtarmaya yönelik adımlarla bir yere varamayacağını görmesi gerekmekte ve Hükümetlerin bu yönde siyasi iradelerini ortaya koymaları gerekmektedir. Bu anlamda rekabet edebilirlik çalışması politika üreticilere önemli girdiler sağlayacak ve sorunların aşılmasına yönelik rehber olacak kapasiteye sahiptir.

Rekabet Edebilirliğin Hesaplama Yöntemi Tanıtımı ve Kuzey Kıbrıs’ın Gelişim Aşamasındaki Yerin Belirlenmesi

Bir ülkenin rekabet edebilirliğini ölçebilmek için çok sayıda gösterge ve bileşenin bir bütünlük içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Ülkelerin rekabet edebilirliğinin hesaplanmasında kullanılan kapsamlı ve sofistike yöntemin temel dayanağı, ekonomilerinde bulunan kurumların, geliştirilen politikaların ve emek, sermaye gibi üretim faktörlerinin ne derece verimli olduklarıyla ilgilidir. Bu temel anlayışla Dünya Ekonomik Formu (WEF), geliştirdiği endeksle 12 değişik bölüm altında rekabet edebilirliği ölçmeye çalışmaktadır. Şekil 1’de görüldüğü üzere rekabet edebilirliğin dayandığı 12 bölüm, her biri farklı kalkınma (gelişim) aşamasında olacak şekilde üç ana başlık altında düzenlenmiştir. Burada esasen murat edilen, ülkenin verimliliğini belirleyen etmenleri (bölümleri) ortaya koyup, ülkenin rekabet avantajı (güçlü) olduğu alanları ve dezavantajlı (zayıf) olduğu alanları belirlemek ve politika üreticilere yol göstermektir.

Şekil 1: Rekabet Edebilirliğin 12 Bölümü

WEF'nin yıllar içerisinde gelişim ve değişimlere göre güncellediği endeks ve bunu oluşturan 12 başlık verimliliğin nedenlerini daha etkin bir biçimde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede bir ülkede bulunan faktörler (zenginlikler), doğal kaynaklar, ülkenin konumu iyi değerlendirilir ve rekabetçi yaklaşımla verimli bir şekilde kullanılırsa bu durum ülkeye refah getirecektir. Ülkenin verimlilik temellerini oluştururken mikro ekonomik rekabet bileşenleri olan; iş ortamının kalitesi, kümelerin bulunduğu aşama ve şirket operasyonlarının ve stratejilerinin gelişmişlik seviyesi rekabet edebilirliğin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Mikro olgular yanında işletmelerin etkin ve verimli üretimi başarabilmeleri için makro unsurları oluşturan politik kurumlar, altyapı, makroekonomik istikrar ve sağlık-öğretim gibi temel gereksinimlerin de yeterli ve güncel olmaları gerekmektedir.

Ölçüm yapılmadan önce ülkeler gelişim aşamalarına göre sınıflandırılmakta ve ülke ağırlıkları belirlenerek hesaplamalar buna göre yapılmaktadır. Bunun nedeni 148 ekonominin tümünün de aynı kalkınma aşamasında olmamasından kaynaklanmaktadır.

Ülkelerin gelişim aşamalarını belirlemek için iki kıstas kullanılmaktadır. Bunların birincisi, kişi başı gayri safi yurtiçi hâsıla düzeyidir. İkincisi ise ülke ekonomilerin ne ölçüde faktör odaklı olduğunu ölçmeye yönelik oluşturulmuş değişkendir¹. Bu iki kıstasın değerlendirilmesi sonucunda ekonomiler *faktör odaklı*, *etkinlik odaklı* ve *inovasyon odaklı* olmak üzere üç ana başlık altında sınıflandırılırlar. Bunun yanında, iki gelişim aşaması arasında yer alan ekonomiler *geçiş aşamasında* olarak sınıflandırılacaklardır.

Bir ekonominin puanlaması Rekabet Edebilirliğin 12 bölümü ile ilgili geliştirilen ve iş çevrelerine dağıtılan 130 sorudan oluşan 'Yönetici Görüşleri Anketi'ne verilen cevaplar kullanılarak yapılmaktadır. Bunun yanında, ilgili ekonomide yayınlanmış ekonomik ve sosyal istatistiklerden de yararlanarak hesaplamalar tamamlanmaktadır. Her bölüm ve içerisinde yer alan sorular kendi başlık konusuna göre ayrı ayrı puanlanmakta ve ardından genel ülke puanına ulaşılmaktadır. GCI rakamları 1 ile 7 arasında değişmektedir. 1 en düşük rekabet düzeyini, 7 ise en yüksek rekabet düzeyini ifade etmektedir. Bu standart hesaplama yöntemi sonucunda, ülkelerin diğer ülkelere göre rekabet edebilirlik durumu karşılaştırmalı olarak kolayca belirlenebilmektedir.

Yukarıda özetlenen WEF'in geliştirdiği bu yöntem, her yıl yapılan güncelleme ve düzeltmeler de dikkate alınarak Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliğini hesaplamak için kullanılmaktadır. Kuzey Kıbrıs ekonomisinin 2013-2014 rekabet edebilirliğinin hesaplanması için birinci adım olarak gelişim aşaması belirlenmiş ve aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

2012 yılı istatistiklerine göre kişi başına geliri cari fiyatlarla 14 bin Amerikan doları civarında olan bir ekonominin, gelir kriterine göre *etkinlik odaklı* aşama ile *inovasyon odaklı* aşama arasındaki geçiş ekonomileri olan Brezilya, Malezya ve Türkiye gibi ülkelerle birlikte yer alması gerekirdi. Ancak, birincil veri kaynağı olarak iş çevrelerinin anket sonuçlarından oluşturulan göstergeler ve bunun yanında diğer ikincil veri kaynağı olarak istatistikler incelendiğinde, Kuzey Kıbrıs ekonomisinin ancak *etkinlik odaklı* gelişim aşamasında olabileceğine karar verilmiştir. Özellikle geçiş döneminde olan diğer ekonomilerin istatistikleriyle Kuzey Kıbrıs ekonomisinin istatistikleri karşılaştırıldığında, Kuzey Kıbrıs göstergelerinin diğer ekonomilerden oldukça uzakta olduğu gözlemlenmiştir. Bu gerçeklerden yola çıkarak, Kuzey Kıbrıs ekonomisi 2'nci gelişim aşamasında, diğer bir deyişle *etkinlik odaklı* aşamada yer almasına karar verilmiştir. Benzer ayarlamayı 2012 yılı itibarı ile kişi başı geliri 47 bin Amerikan dolarını geçen Kuveyt ve 20 bin Amerika doları üzerinde geliriyle Suudi Arabistan örneklerinde de gözlemlemek mümkündür. Bu iki ülke, WEF'in belirlediği kıstaslara göre ancak 1. geçiş dönemi olan *faktör odaklı* ekonomi ile *etkinlik odaklı* ekonomiler arasında yer alabilmişlerdir.

¹ Bu ikinci kriterde ülkenin toplam mal ve hizmet ihracatında, doğal kaynak ihracat payının ne olduğu dikkate alınır. Bu payın yüzde 70'den fazla olması durumunda ekonominin büyük ölçüde faktör odaklı olduğuna karar verilir.

Tablo 1: Gelişim Aşamalarına Göre Bazı Ekonomiler

Gelişim Aşamaları	1 Faktör Odaklı	1-2 Geçiş	2 Etkinlik Odaklı	2-3 Geçiş	3 İnovasyon Odaklı
Ekonomiler	Benin Gana Kenya Nepal Uganda	Azerbaycan Bolivya Libya Suudi Arabistan	Bosna Hersek Bulgaristan Kuzey Kıbrıs Makedonya Sırbistan	Brezilya Hırvatistan Malezya Rusya Federasyonu Türkiye	Almanya Birleşik Krallık Güney Kıbrıs İsviçre Malta

Buna göre, Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirlik hesaplamalarında temel gereksinimler başlığındaki bölümlerin toplamına ağırlık olarak yüzde 40, etkinlik başlığı altında yer alan bölümlerin toplamına yüzde 50 ve son olarak da inovasyon başlığı altındaki başlıklara da toplam yüzde 10 puan verilecektir.

Bu ağırlıklarla Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliğini artırması için faktör piyasalarının etkinliğini iyileştirme yönünde yoğunlaşması ve firma bazında üretim aşamalarını daha etkin kılması öncelikleri arasında olmalıdır. Bunun için kilit faktörler arasında, yükseköğretimin sektöre yönelik beşeri kaynak yetiştirmesi, mal ve hizmet piyasalarında etkinliğin yani rekabetin sağlanması, emek piyasasında esnekliğin olması ve finansal piyasaların ekonomiye daha etkin kaynak sağlayıcı olması bulunmaktadır. Bunun ötesinde, ölçek sorununun aşılması için yeni piyasalara erişim sağlaması ve üretimde teknolojilerin daha yaygın ve güncel olması, Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliğini önemli ölçüde arttırabilecektir.

Kuzey Kıbrıs'ta Rekabet Edebilirlik

Küresel Rekabet Edebilirlik ve Kuzey Kıbrıs'ın Konumu

Seçilmiş Ekonomilerle Performans Karşılaştırma

Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Üç Ana Başlık Altında Rekabet Edilebilirlik Bilançosu

Kuzey Kıbrıs'ın On İki Başlık Altında Yıllık Karşılaştırmalı Rekabet Edebilirliği

Sonuç: Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Edebilirliğini Artırması İçin Yoğunlaşması Gereken Alanlar

Küresel Rekabet Edebilirlik ve Kuzey Kıbrıs'ın Konumu

2013-2014 Küresel Rekabet Edebilirlik raporu yaşanan küresel finansal krizin kısmen atlatıldığı, ekonomilerin geçen yıllara göre gelecek ile ilgili beklentilerinin kısmen daha iyi olduğu bir ortamda hazırlanmıştır. Yalnız, özellikle son aylarda gelişmekte olan ve yükselen piyasalardaki düşük oranlı büyüme haberleri yanında özellikle Avrupa Birliği (AB) gelişmiş üye ekonomilerinde sorunların devam etmesi, küresel düzlemde ekonomik büyümenin 2000'li yılların başındaki seviyelere gelmesinin gecikeceğini işaret etmektedir.

Bu küresel gerçekler düzleminde hazırlanan bu yılki raporda ülke sayısı 144'den 148'e yükselmiştir. Rekabet edebilirlik endeksine Laos Demokratik Halk Cumhuriyeti, Bhutan, Myanmar ve geçen yıl yaşanan siyasi nedenlerle dâhil olamayan Tunus ve Angola eklenirken, gereken verilerin toplanamaması nedeniyle Tacikistan liste dışı kalmıştır. Bu gelişmeler ile WEF'in ülke sayısı son beş yıl içerisinde 135'den 148'e yükselmiştir. WEF'in belirlediği yöntem çerçevesinde, Kuzey Kıbrıs'ın 2013-2014 rekabet edebilirliği, 2012 yılı yayınlanmış sosyal ve ekonomik göstergeler yanında 2013 yılında işletmelere yönelik gerçekleştirilen yönetici görüşleri anketi sonuçları kullanarak hesaplanmıştır. Özellikle yönetici görüşleri anketinin 2012 yılı sonuna doğru yapılmış olması, iş dünyasının ekonominin gidişatı konusundaki görüşleri ve algılamaları güncel bir şekilde rapora yansımıştır.

Belirtilen yöntemle yapılan hesaplamalar sonucunda Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirlik puanı 7 üzerinden 3,64 olarak hesaplanmıştır. Bu puan ile Kuzey Kıbrıs 148 ülke içerisinde ancak 118'inci sırayı alabilmiştir. Geçen yıla göre 0,10 puan ilerleme gösteren Kuzey Kıbrıs GCI sıralamasında 5 sıra birden ilerlemiştir (Tablo 2, Şekil 2).

Tablo 2: Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Edebilirlik Endeksindeki Performansı (2008-2014)

	Puan(1-7)	Sıralama
KRE 2013-2014	3,64	118/148
KRE 2012-2013	3,54	123/144
KRE 2011-2012	3,58	118/142
KRE 2010-2011	3,51	117/140
KRE 2009-2010	3,65	99/134
KRE 2008-2009	3,43	117/135

Ülke puanındaki artış dikkate alındığında Kuzey Kıbrıs daha iyi bir sıralama yakalayabilirdi. Fakat endekse bu yıl dâhil olan 5 ülkeden 3'ünün Kuzey Kıbrıs'a görece olarak daha iyi olması sıralamada 3 basamak dezavantajlı olmasına neden olmuştur. Geçen yıllarda olduğu gibi bu yılda da Küresel Rekabet

Edebilirlik Endeksindeki ilk on sırayı çoğunlukla Avrupa ülkeleri almıştır. Bunların başında son beş yıldır birinci sırada olan İsviçre, Finlandiya, Almanya, İsveç, Hollanda ve Birleşik Krallık vardır. Sıralamada ilk onda 3 Asya ülkesi bulunmaktadır. Bunların başında ikinciliği geçen yılda olduğu gibi devam ettiren şehir ülke Singapur ve sonrasında sırası ile Hong Kong SAR ve Japonya yer almaktadır. Amerika Birleşik Devletleri geçen yıla göre gelişme göstererek 7nci sıradan 5inci sıraya yükselmiştir (Tablo3).

Kuzey Kıbrıs'ın en büyük ticaret ortağı durumundaki Türkiye ülke puanı aynı kalırken, sıralamada bir basamak gerileyerek 148 ülke içerisinde 44üncü olmuştur. Güney Kıbrıs 58inci sırada yerini korurken, Yunanistan hem ülke puanını artırmış, hem de sıralamada 5 basamak birden yükselerek 81inci sırada yerini almıştır. Küresel Rekabet edebilirlik endeksinde son üç sırayı Burundi, Gine ve Çad almıştır.

İsviçre'nin son yıllarda güçlü bir şekilde birinci sırada yer almaya devam etmesi genelde bütün başlıklarda iyi gitmesi sonucu gerçekleşirken ülkenin en güçlü olduğu alanlar inovasyon ve işgücü piyasasındaki etkinliktir. İşletmelerin yeni teknolojileri hızlı bir şekilde adapte etme kapasitesi ülkenin verimli olmasına önemli katkı sağlamaktadır. Bunun yanında işletmelerin gelişmişliği yanında dikkat çeken en belirgin üstünlüğü üniversiteler iş dünyası işbirliği ile yapılan yüksek orandaki araştırma ve geliştirme (R&D) sonucu kolaylıkla pazar bulan ürünlerin üretilmesidir. Kamu düzeninin etkin çalışması ve yatırımcılara iş yapmak için gerekli fiziki ve yasal altyapıyı eksiksiz sunması yanında şeffaf ve hesap verebilir olması ülkenin rekabet edebilirliğinin güçlü olmasını sağlamaktadır. Son beş yıldır birinci sırada kalmayı başaran İsviçre ile ilgili EK III'de özel bir bölüm yer almaktadır.

Singapur'un 5,61'lik ülke puanı ile ikinci sırada yerini korumaya devam etmesinin temelinde geçen yılda olduğu gibi 12 bölümden oluşan rekabet edebilirlik endeksinin 7 bölümünde ilk üç sırada olması yatmaktadır. Singapur'un en belirgin üstünlüğü inovasyon, emek piyasasındaki etkinliği ve işletmelerin gelişmişliğidir. Ülke ekonomilerinin en önemli kurumları durumda olan işletmelerin böylesi etkin, yenilikçi ve yaratıcı olması küçük olma dezavantajını minimize etmeye ve rakiplerine karşı üstünlük sağlamasını sağlamaktadır. Dünya standartlarındaki yollar, hava-deniz limanları girişimcilere çok verimli bir iş yapma ortamı yaratmaktadır. Makroekonomik göstergelerinin iyi olması (2012 bütçe fazlası GSYH'nın yüzde 5,7'si kadar) işletmelere istikrar

sağlamaktadır. Özellikle eğitime verdikleri önem sayesinde dünyada yaşanan gelişmelere karşı uygun nitelikte bireyleri etkin ve süratli bir şekilde yetiştirmektedirler.

Bu yıl GCI sıralamasında üçüncü sırayı İsveç'ten daha iyi performans gösteren Finlandiya almıştır. Finlandiya eğitim ve sağlık konularında dünya birinciliğini elinde tutarken etkin çalışan ve şeffaf olan kamu sektörü özel sektörün gelişimine önemli imkânlar sağlayarak işletme gelişmişliğinin dünyada üçüncü olmasını sağlamışlardır. İlk üç ülke dışında özellikle küresel finansal krizi en hızlı bir şekilde atlatabilen Almanya iki sıra birden yükselerek 4üncü sırada yerini almıştır. Özellikle altyapı imkânları kalitesinin çok iyi olması ve sıralamada en iyi 3üncü olması Almanya'ya önemli bir üstünlük sağlamaktadır. İşletmelerin gelişmişliği ve özellikli üretim sürecinin-dağıtım kanallarının etkin olması ülke rekabet edebilirliğini güçlendirmektedir. Her ne kadar da işgücü piyasasında katılıklar devam etse de Almanya'nın büyük iç piyasa ve güçlü ihracat kapasitesi ülkede devamlı olarak istihdam imkânlarının yaratılmasını sağlamaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri son yıllarda yaşadığı gerilemeye ekonominin toparlanma sürecine girmesiyle son vermiş ve iki basamak yükselerek 5inci sırada yerini almıştır. Bankacılık sektöründeki ayrışma finansal piyasalarda istikrar ve etkinliğe olumlu katkı koymaktadır. Son yıllarda kamu kurumlarına olan güven erozyonu son bulsa da iş insanlarının siyaset kurumlarına olan güveni zayıf olmaya devam etmektedir. ABD'nin dünyanın en büyük pazarına sahip olması belli alanlarda zayıflıkları olsa da ekonomiye önemli rekabet edebilirlik avantajı sağlamaktadır. Büyük piyasalarda rekabet koşullarının oluşması şirketleri yenilikçi, etkin ve verimli çalışmaya zorlamaktadır. Bu da ülkenin rekabet edebilirliğinin artmasına destek vermektedir.

Avrupa son 5 yılda finansal ve yapısal sorunlarla mücadele etmiştir. Avro bölgesinin çökmemesi ve birliğin daha dinamik bir büyüme yoluna girmesi için birçok tedbir alınmış ve eylemler ortaya konulmuştur. Bunlar arasında makroekonomik tedbirler yanında yapısal sorunları aşmaya yönelik adımlar da atılmıştır. Alınan tedbirlerle Avrupa'da rekabet edebilirlik konusunda gelişme olsa da, küresel ve bölgesel talebin düşük olması büyüme önünde önemli bir engel olmaya devam etmektedir.

Bütün bunlar olmasına rağmen AB'nin GCI sıralamasında ilk ona giren beş ülkesi bulunmakta, dünya çapında rekabet edebilirliği en yüksek bölge olmaya devam etmektedir.

Asya kıtasında rekabet edebilirlik karışık olmaya devam etmektedir. Bu bölgede dünyanın rekabet edebilirlikte ilk 10'a giren, Singapur, Hong Kong ve Japonya'ya barındırması yanında, rekabet edebilirliği hızlı artan dinamik yapılara sahip Endonezya ve Filipinler gibi ülkeler de bulunmaktadır.

Bunun yanında özellikle ihracat alanında kendini ispat etmiş ülkeler arasında yer alan Kore, istikrarlı makroekonomik ortamı, güçlü altyapısı ve başarılı eğitim sistemi ile sıralamada 25inci durumdadır. Küresel düzlemde yükselen piyasaların en önde gelen ekonomisi durumundaki Çin rekabet edebilirlik sıralamasında 29uncu olmaya devam etmiştir. Son yıllarda kurumsal yapısında gelişme olsa da kamudaki yolsuzluklar ile işletmeler arası etik standartlarının düşük olması Çin'in rekabet edebilirliğini zayıflatmaktadır. Zenginleşen Çin artık ucuz işgücüne eskisi kadar dayanamaz duruma gelmiştir. Bankacılık sektöründe bir ölçüde kırılganlık ve teknoloji kullanımında istenilen yapıyı oluşturmuş olmasa da düşük enflasyon ve bütçe açığı, yüksek tasarruf oranı gibi makroekonomik göstergeler sayesinde rekabet edebilirliği yüksek olmaya devam etmektedir.

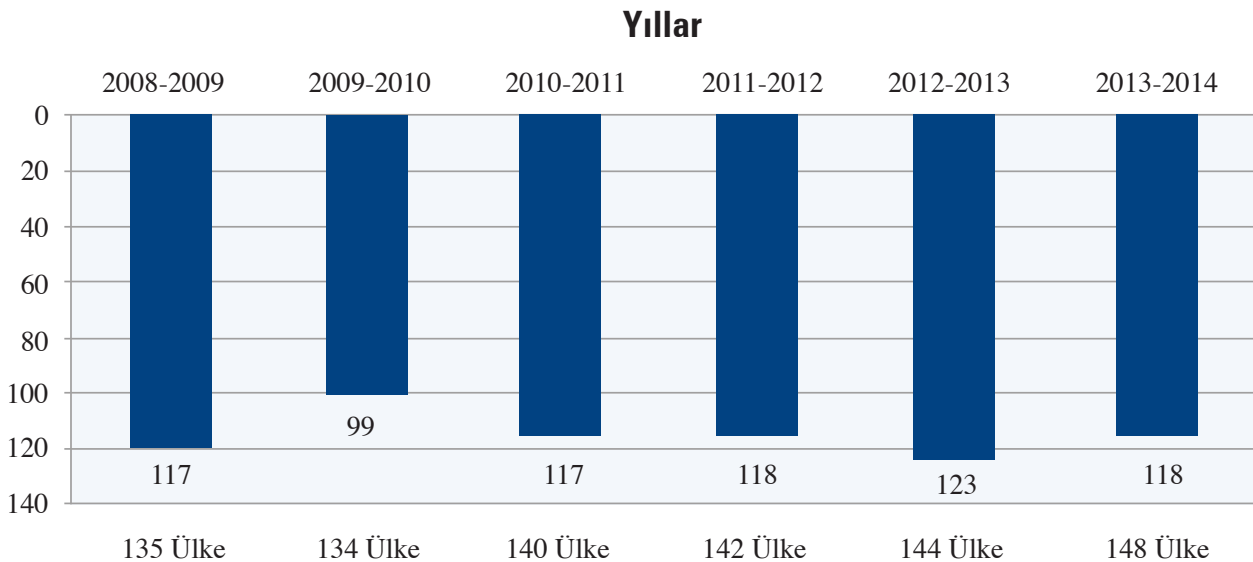
Güney Amerika Kıtası ve Karayipler de ekonomik büyüme önceki yıllara göre daha düşük olmasına rağmen, gelişmiş ekonomilere göre daha yüksek bir büyüme sergilemiştir. Özellikle belli ihraç piyasalarına giriş sağlamaları ve finansmana erişimin iyi olması büyümenin önemli kaynaklarını oluşturmaktadır. Küresel Rekabet Edebilirlik (2013-2014) raporuna göre Güney Amerika kıtası ekonomilerinin daha fazla verimli olabilmeleri için kurumlarının etkinliğinin artırılması ve işlevsel olmaları, kaynakların daha etkin alanlara kullanılması

gerekmektedir. Bunların olması için de geciken reformların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Kuzey Kıbrıs ekonomisini doğrudan ilgilendiren Türkiye, rekabet edebilirlik sıralamasında 1 sıra gerileyerek 44üncü sırada yerini almıştır. Ekonomik gelişim olarak birçok Avrupa ülkesine göre daha iyi durumda olmasına rağmen, bütçe açıkları ve enflasyonun iki haneye yavaşması gibi makroekonomik göstergelerin kötüleşmesi, Türkiye'nin rekabet edebilirliğinin iyileşmesini engellemiştir. Türkiye'nin dinamik özel sektörü, var olan büyük ve rekabetçi iç piyasasından önemli etkinlik faydası sağlamaktadır. Rekabet edebilirliğini yükselten başlıkların altında kayda değer gelişim sağlamış altyapısıdır. Türkiye'nin rekabet edebilirliğini artırması için ilköğretim, sağlık ve yükseköğrenim ile işbaşında eğitime önem vermesi gerekmektedir. Bütün bu alanlara yapılacak yatırımlar Türkiye'de eksikliği devam eden beşeri kaynağın artmasını sağlayacaktır. İşgücü piyasasının etkin olmayışı yanında kamudaki verim ve şeffaflık sorunu Türkiye'nin rekabet edebilirliğinin artmasını engellemeye devam etmektedir.

Kuzey Kıbrıs'ta 2012 yılından beridir devam eden iç siyasi gelişmeler 2013 yılı ortası gerçekleşen erken seçimlerle bir ölçüde azalmıştır. Siyasi girdabın etkilerinden kurtulmaya çalışan Kuzey Kıbrıs ekonomisinde ekonomik toparlanma süreci 2012 yılında düşük büyüme oranı (yüzde 2.8) ile devam etmiştir. Özellikle makroekonomik göstergelerden enflasyonun 2012 yılında tek haneli bir rakama gerilemesi ve bunun yanında maliyede yaşanan bütçe açık daralması ülke puanının artmasına önemli katkıda bulunmuştur. Toplam on iki başlık ile ilgili değerlendirmede, iyileşen

Şekil 2. Kuzey Kıbrıs'ın Dünya Sıralamasındaki Gelişimi (2008-2014)

başlık sayısının kötüleşenlerden daha fazla olması ülke puanının artmasını sağlamıştır. Yayınlanmış çoğu veride iyileşme olması yanında işletmelere yönelik Kasım 2013 ayında gerçekleştirilen anket sonuçlarında da, algılamaların 2012 yılına göre daha iyi yönde olduğu ortaya çıkmaktadır. Bütün bunların sonucunda ülke puanı 3,54'ten 3,64'e yükselmiştir. Bu puan ile Kuzey Kıbrıs 148 ülke içerisinde 118inci sırayı almıştır.

Bu sıra Kuzey Kıbrıs'ın diğer ülkelere göre rekabet gücünün çok gerilerde olmaya devam ettiğini göstermektedir. Daha önceki raporlarda da detaylı anlatıldığı üzere, 14 bin ABD doları kişi başı geliriyle Kuzey Kıbrıs olması gereken sıralamanın çok gerisinde bir yerde sıra bulmaktadır. CRI sıralamasına göre Kuzey Kıbrıs ekonomisi Mısır, Paraguay, Nepal ve Pakistan gibi kişi başı geliri birkaç bin ABD doları olan hayat kalitesi ve yaşam standartlarının nispeten çok daha kötü olduğu ülkeler arasında yer almaktadır.

Kuzey Kıbrıs'ın kişi başı geliri dikkate alındığında, Kuzey Kıbrıs'ın bu derece kötü durumda olmadığı ve gelirinin, altyapısının, eğitim ve sağlık sisteminin bahse konu ekonomilerden çok daha iyi durumda olduğu rahatlıkla söylenebilir. Yalnız rekabet edebilirlik çalışması Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik gerçeklerini ortaya koymakta, küresel düzlemde rekabet gücünün zayıf olduğunu göstermektedir. Kuzey Kıbrıs mikro ekonomik yapısıyla dezavantajlı durumda olabilmekle birlikte kendi çapında yapabileceği reformlarla rekabet edebilirliğini önemli ölçüde iyileştirebilir. Mali bağımlı olması yanında uluslararası mal, hizmet ve finans piyasalarına erişim sorunu zaten bilinen bir sorundur. Gerek siyasi ve gerekse iç düzenleme ve standartları sağlayamamasından kaynaklanan sorunlar ekonomimizin gelişimi önünde önemli bir engel olarak durmaya devam etmektedir.

2012 yılı bütçe açığı rakamında 2011 yılına göre gelişme olmasına rağmen, ülkenin tasarruf oranının düşük olması, yüksek borç stoku gibi olumsuzluklar KKTC'nin makroekonomik istikrarını olumsuz etkilemektedir. Dış yardım ve kredilerin yıllık ekonomik faaliyetlerin yaklaşık yüzde 15 civarında olması ve Devlet bütçesinin yüzde 30-35'ine tekabül etmesi, ülkede yaratılan ekonomik aktiviteye, katma değere ve nihayetinde kişi başı gelirin belirlenmesine önemli etki yapmaktadır. Bu durum bir bakıma belli göstergelerin suni (kişi başı gelir) ve ekonomimiz gerçeklerini (yaratılan toplam katma değer) tam olarak yansıtmamasına neden olmaktadır. Rekabet

edebilirlik çalışması ekonomilerin gerçek anlamda katma değer kapasitesini ölçmektedir. Kuzey Kıbrıs'ın katma değer üretimi düşük fakat kişi başı geliri yüksek bir ekonomiye sahip olması sıralamada neden alt sıralarda yer aldığını açıklamaktadır.

Rekabet edebilirlik çalışmasının gerçekleşmesinde yayınlanmış 2012 verileri yanında birincil veri olarak yönetici görüşleri anketi düzenlenmekte ve iş çevrelerinin algılamaları ölçülmeye çalışılmaktadır. 2013 yılı Kasım ayında gerçekleştirilen anket sonuçları, algılamaların geçen yıla oranla daha iyi olduğunu fakat iş çevrelerinin başta siyaset kurumu olmak üzere kamu hizmetleri konusunda olumsuz düşünmeye devam ettiklerini ortaya çıkarmaktadır. İş çevrelerinin ekonominin toparlanmasındaki gecikme yanında siyaset kurumunun sorunlara etkin çözümler getirememesi algılamaların olumsuz olmasına ve ülke puanının düşük olmasına neden olmaktadır.

Özetle şekil 2'den de takip edileceği üzere, Kuzey Kıbrıs ekonomisi rekabet edebilirlik sıralamasında son 6 yılda pek kayda değer bir gelişme gösterememiştir. Bu da aslında yapılması gerekenlerin çok ama yapılanların az olduğunu işaret etmektedir. Hâlbuki gelişim için değişim/reformun elzem olduğu bilinirken, ülkeyi yönetenlerin değişim konusunda pek istekli ve destekler olmadıkları yapılan tespitlerle net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında ekonomilerin gelişimi için yatırım gerekmektedir. Yerli ve yabancı yatırımcıların ekonomide yatırım yapma eğilimleri kazanç ile doğru orantılıdır. Bu bağlamda iş insanlarını ülkeye çekebilecek ve cezbedecek iş ve yatırım ortamının oluşturulması gerekmektedir. Bu önemli konuyu ve gerçeği dikkate alarak çalışmanın üçüncü bölümünde yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik tema çalışması yer almaktadır.

Tablo 3: Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2013-2014 Sıralaması ve 2012-2013 Karşılaştırması

Ülke/Ekonomi	GCI 2013-2014 Sıralama	GCI 2013-2014 Skor	GCI 2012-2013 Sıralama	Ülke/Ekonomi	GCI 2013-2014 Sıralama	GCI 2013-2014 Skor	GCI 2012-2013 Sıralama
İsviçre	1	5,67	1	Romanya	76	4,13	78
Singapur	2	5,61	2	Fas	77	4,11	70
Finlandiya	3	5,54	3	Slovakya	78	4,1	71
Almanya	4	5,51	6	Ermenistan	79	4,1	82
Amerika Birleşik Devletleri	5	5,48	7	Şeyseller	80	4,1	76
İsveç	6	5,48	4	Laos Demokratik Halk Cumhuriyeti	81	4,08	n/a
Hong Kong	7	5,47	9	Iran	82	4,07	66
Hollanda	8	5,42	5	Tunus	83	4,06	n/a
Japonya	9	5,4	10	Ukrayna	84	4,05	73
Birleşik Krallık	10	5,37	8	Uruguay	85	4,05	74
Norveç	11	5,33	15	Guatemala	86	4,04	83
Tayvan	12	5,29	13	Bosna Hersek	87	4,02	88
Katar	13	5,24	11	Kamboçya	88	4,01	85
Kanada	14	5,2	14	Moldovya	89	3,94	87
Danimarka	15	5,18	12	Namibya	90	3,93	92
Avusturya	16	5,15	16	Yunanistan	91	3,93	96
Belçika	17	5,13	17	Trinidad ve Tobago	92	3,91	84
Yeni Zelanda	18	5,11	23	Zambia	93	3,86	102
Birleşik Arap Emirlikleri	19	5,11	24	Jamaika	94	3,86	97
Suudi Arabistan	20	5,1	18	Arnavutluk	95	3,85	89
Avustralya	21	5,09	20	Kenya	96	3,85	106
Lüksemburg	22	5,09	22	El Salvador	97	3,84	101
Fransa	23	5,05	21	Bolivya	98	3,84	104
Malezya	24	5,03	25	Nikaragua	99	3,84	108
Kore Cumhuriyeti	25	5,01	19	Cezayir	100	3,79	110
Bruney	26	4,95	28	Sırbistan	101	3,77	95
İsrail	27	4,94	26	Guyana	102	3,77	109
İrlanda	28	4,92	27	Lübnan	103	3,77	91
Çin	29	4,84	29	Arjantin	104	3,76	94
Porto Riko	30	4,67	31	Dominik Cumhuriyeti	105	3,76	105
İzlanda	31	4,66	30	Surinam	106	3,75	114
Estonya	32	4,65	34	Moğolistan	107	3,75	93
Umman	33	4,64	32	Libya	108	3,73	113
Şili	34	4,61	33	Bhutan	109	3,73	n/a
İspanya	35	4,57	36	Bangladeş	110	3,71	118
Kuveyt	36	4,56	37	Honduras	111	3,7	90
Tayland	37	4,54	38	Gabon	112	3,7	99
Endonezya	38	4,53	50	Senegal	113	3,7	117
Azerbaycan	39	4,51	46	Gana	114	3,69	103
Panama	40	4,5	40	Kamerun	115	3,68	112
Malta	41	4,5	47	Gambia	116	3,67	98
Polonya	42	4,46	41	Nepal	117	3,66	125
Bahreyn	43	4,45	35	Kuzey Kıbrıs	118	3,64	123
Türkiye	44	4,45	43	Mısır	118	3,63	107
Moritus	45	4,45	54	Paraguay	119	3,61	116
Çek Cumhuriyeti	46	4,43	39	Nijerya	120	3,57	115
Barbados	47	4,42	44	Kırgızistan	121	3,57	127
Litvanya	48	4,41	45	Cape Verde Belize	122	3,53	122
İtalya	49	4,41	42	Lesoto	123	3,52	137
Kazakistan	50	4,41	51	Svaziland	124	3,52	135
Portekiz	51	4,4	49	Tanzanya	125	3,5	120
Letonya	52	4,4	55	Fildişi Sahili	126	3,5	131
Güney Afrika	53	4,37	52	Etiyopya	127	3,5	121
Kosta Rika	54	4,35	57	Liberya	128	3,45	111
Meksika	55	4,34	53	Uganda	129	3,45	123
Brezilya	56	4,33	48	Benin	130	3,45	119
Bulgaristan	57	4,31	62	Zimbabve	131	3,44	132
Kıbrıs	58	4,3	58	Madagaskar	132	3,42	130
Filipinler	59	4,29	65	Pakistan	133	3,41	124
Hindistan	60	4,28	59	Venezuela	134	3,35	126
Peru	61	4,25	61	Mali	135	3,33	128
Slovenya	62	4,25	56	Malavi	136	3,32	129
Macaristan	63	4,25	60	Mozambik	137	3,3	138
Rusya	64	4,25	67	Timor-Leste	138	3,25	136
Sri Lanka	65	4,22	68	Myanmar Birliği	139	3,23	n/a
Ruanda	66	4,21	63	Burkina Faso	140	3,21	133
Karadağ	67	4,2	72	Moritanya	141	3,19	134
Ürdün	68	4,2	64	Angola	142	3,15	n/a
Kolombiya	69	4,19	69	Haiti	143	3,11	142
Vietnam	70	4,18	75	Sierra Leone	144	3,01	143
Ekvador	71	4,18	86	Yemen	145	2,98	140
Gürcistan	72	4,15	77	Burundi	146	2,92	144
Makedonya	73	4,14	80	Gine	147	2,91	141
Botsvana	74	4,13	79	Çad	148	2,85	139
Hırvatistan	75	4,13	81				

Seçilmiş Ekonomilerle Performans Karşılaştırma

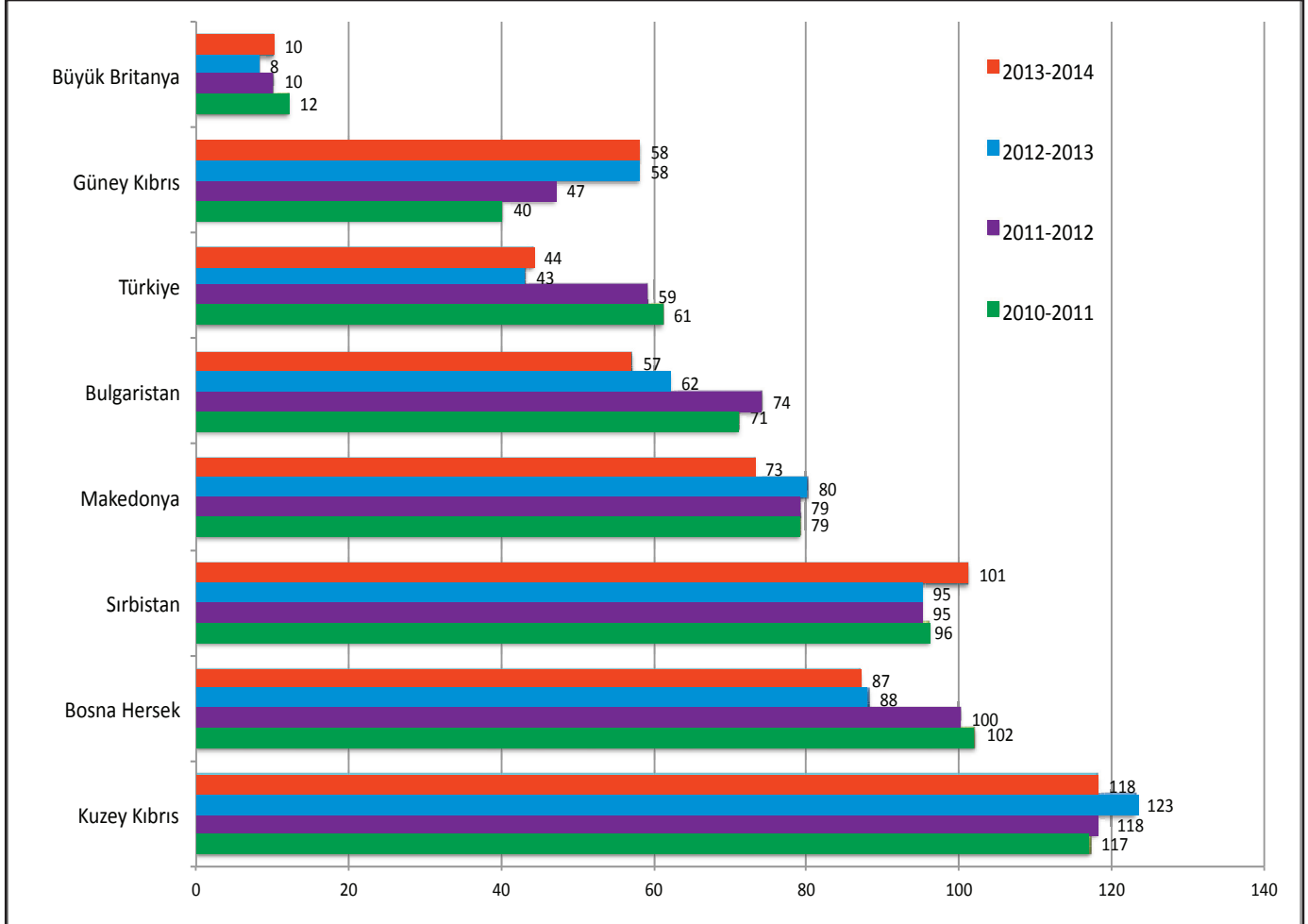
Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliğinin süreç içerisinde nasıl geliştiğini ve belli ekonomilere göre durumunun ne olduğunu belirlemek üzere raporun bu bölümünde karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu bağlamda Kuzey Kıbrıs ekonomisinin etkileşim içerisinde olduğu başta Türkiye, Büyük Britanya ve Güney Kıbrıs değerlendirmeye dahil edilmiştir. Bunun ötesinde Kuzey Kıbrıs ile benzer gelişim aşamasında (etkinlik odaklı) olan Bosna Hersek, Bulgaristan, Makedonya ve Sırbistan gibi küçük ekonomilerle de karşılaştırmalar yapılmıştır.

Şekil 3'den de takip edileceği üzere etkinlik artırıcı gelişim aşamasında olan ülkeler arasından Sırbistan hariç bütün ekonomilerde son dört yılda gelişim gözlenmektedir. Bu tespitle gelişmekte olan ekonomilerin etkinlik artırıcılarına önem verdikleri ve gerekli reformlarla rekabet edebilirliklerini artırdıkları ortaya çıkmaktadır. Aynı süreçte Kuzey Kıbrıs değerlendirildiğinde, rekabet edebilirlik sırlamasında belirgin bir iyileşme olmadığı, adeta yerinde saydığı net bir şekilde görülmektedir. Küresel gelişim ve değişimlere karşı gerekli değişimleri ve reformları yeterince yapmayan Kuzey Kıbrıs, görece olarak geri kalmaktadır.

Büyük Britanya son dört yılda yerini büyük ölçüde korumuş ve sıralamada ilk 10'a girmeyi başarmıştır. Diğer taraftan Güney Kıbrıs önce Küresel Finansal kriz ve sonrasında patlak veren yerel kriziyle son 4 yılda 18 sıra gerilemiştir.

Diğer bir tahlilde, etkinlik odaklı gelişim aşamasında olan Kuzey Kıbrıs'ın gelişimi, dış pazarlara açılmada ve mal ve hizmet üretim kapasitesini geliştirmede olduğu düşünülürse, Kuzey Kıbrıs'ın karşılaştırılan ekonomilere göre dezavantajlı olduğu gözükmemektedir. Bu gerçeği özellikle politika geliştiricilerinin not alması ve bu dezavantajlı durumu dikkate alarak yükseköğrenim-işbaşında eğitim, ürün piyasası, işgücü piyasası ve finans piyasalarının geliştirilmesine yönelik etkinlik artırıcı politikalara yönelmesi yerinde olacaktır. Bunun ötesinde resmi istatistiklere göre Güney Kıbrıs hariç tüm seçilmiş ekonomilerdeki kişi başına düşen gelirden daha yüksek gelire sahip olan Kuzey Kıbrıs'ın bu kadar düşük rekabet edebilirlik puanına sahip olması, büyüme kaynaklarının neler olup, ne kadar sağlıklı ve sürdürülebilir oldukları üzerinde durulması ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Şekil 3. Seçilmiş Ekonomilere göre Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Edebilirliği

Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Üç Ana Başlık Altında Rekabet Edebilirliği

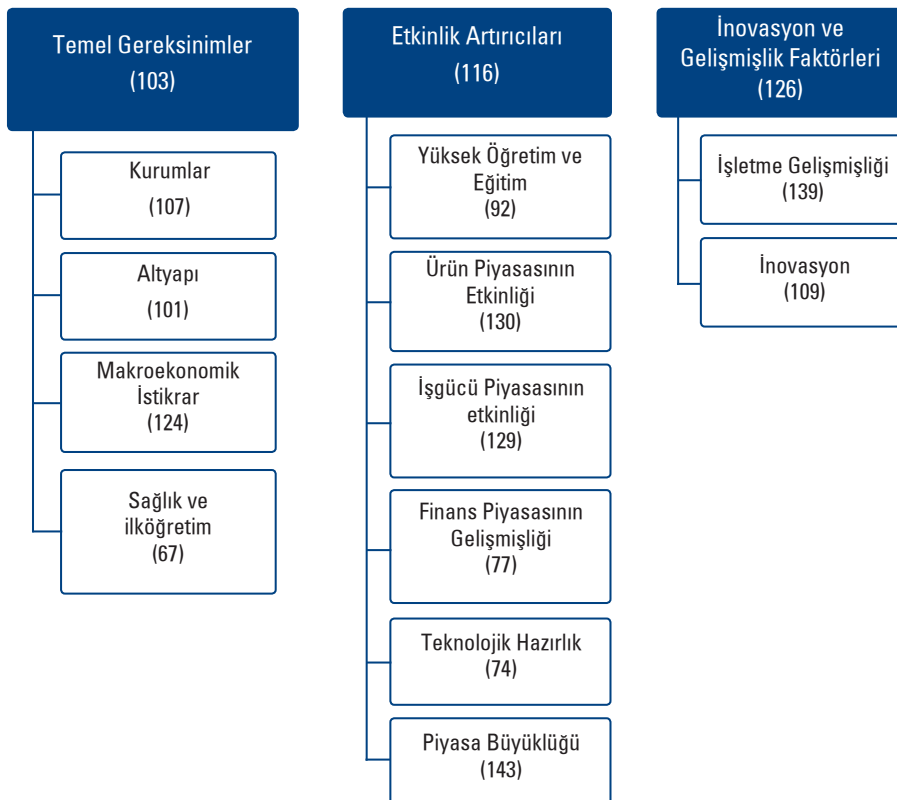
Raporun bu kısmında rekabet edebilirlik endeksinin hesaplamasında kullanılan ve ülkelerin gelişim aşamalarına göre ayrıştırıldıkları üç ana başlık değerlendirilecektir. Bu değerlendirmeye göre Kuzey Kıbrıs temel gereksinimler ana başlığında 103üncü, *etkinlik artırıcılar* açısından 116ncı ve *inovasyon ve gelişmişlik faktörleri* açısından 126ncı sıradadır. Konu üç ana başlık bir önceki yıla göre karşılaştırıldığında *Temel gereksinimlerde* 12 sıra iyileşme, *etkinlik artırıcılarda* 2 sıra iyileşme ve *inovasyon ve gelişmişlik faktörlerinde* de 2 sıra gerileme yaşanmıştır. Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliği anlamalı ölçüde artabilmesi için etkinlik odaklı gelişim aşamasında yer alan etkinlik artırıcıları ana başlığında gelişim sağlaması gerekmektedir. Bu sayede rekabet edebilirlik daha belirgin bir şekilde gerçekleşebilecektir. Şekil 4.'ten de takip edileceği üzere, bu sıralamalar aslında Kuzey Kıbrıs genel ülke sıralamasını özetler durumdadır. *Etkinlik odaklı* gelişim aşamasında olan Kuzey Kıbrıs'ın 116nci sırada olması, rekabet edebilirliğinin düşük olmasının en önemli göstergesidir.

Yüksek öğrenim, finans piyasasının gelişmişliği ve teknolojik hazırlık başlıklarında diğer artırıcılara göre daha iyi konumda olan Kuzey Kıbrıs'ın özellikle ürün piyasasında 130uncu ve piyasa büyüklüğünde 143üncü sırada olması, etkinlik artırıcılar başlığının alt sıralarda yer almasına neden olmuştur. *Temel gereksinimler* ana başlığının geçen yıla göre 12 sıra birden iyileşmesi özellikle makroekonomik göstergelerde yaşanan iyileşme

sonucu gerçekleşmiştir. KKTC ekonomisinin gelişimi için en temel ihtiyaçları olan altyapı (101) ve kurumların (107) yeterli olmadığını göstermektedir. Altyapı yatırımlarının tümü TC Devletince finanse edildiği düşünülürse, konu yardımların etkin, doğru alanlara ve ekonomik gelişimin ihtiyaçlarına göre kullanılmadığını ortaya çıkmaktadır.

İnovasyon ve Gelişmişlik ana başlığı geçen yıla göre 2 basamak gerileme göstermiştir. Bu gelişmenin temelinde inovasyonla ilgili işletmelerin algılamalarının geçen yıla göre daha kötü olmasıdır. İlginç bir şekilde geçen sene iyileşme gösteren bu başlık bu yıl 11 basamak birden gerilemiştir. Burada özellikle özel sektörün araştırma ve üniversitelerle işbirliğini artırması ve üniversitelerin işletmelere daha kolay bilim adamı ve mühendisler sunmasıyla iyileşebilecektir. Kuzey Kıbrıs'ta 8 Üniversite olduğu düşünülürse söz konusu sorunun kolaylıkla halledilebileceği ortaya çıkmakta, bu konu ile ilgili gerek işletmelerin gerekse üniversitelerin gerekli girişimleri yapması gerekmektedir. Konu ana başlık altında yer alan işletme gelişmişliğinde 2 basamaklık bir ilerleme kaydetmiştir. Yalnız ülke ekonomilerinin en önemli kurumları durumunda olan işletmelerin rekabet edebilirlik sıralamasında 139uncu sırayı alması gerçekten düşündürücüdür. Kuzey Kıbrıs'ta işletmelerin gelişmişliğinin bu derece kötü olması özellikle özel sektörün gelişimi için büyük bir engel teşkil etmektedir. Bu konuda özellikle işletmelerin ilgili oda ve birliklerde çalışmalar yaparak kendi kurumlarını nasıl geliştirebilecekleri konusunda politika geliştirmeleri gerekmektedir.

Şekil 4. Üç ana Başlık Altında Rekabet Edebilirlik

Kuzey Kıbrıs'ın On İki Başlık Altında Son Üç Yıllık Karşılaştırması

Ülkelerin rekabet edebilirliklerinin hesaplanmasında kullanılan 12 değişik başlığın detaylı incelenmesi, ülkenin rekabet edebilirliğinin anlaşılmasına daha iyi yardımcı olabilecektir. Bu çerçevede Kuzey Kıbrıs'ın son üç yıllık dönemi değerlendirildiğinde puan olarak 5 başlıkta iyileşme, 4 başlıkta kötüleşme ve 3 başlıkta da değişim olmadığı ortaya çıkmaktadır. Puanı artan başlıklardaki artış oranının gerileme gösteren başlıkların düşüş oranına göre daha iyi olması toplamda ülke puanının 3,54'ten 3,64'e yükselmesine neden olmuştur. Aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere, Kuzey Kıbrıs'ın 12 bölüm altında rekabet edebilirliği son üç yıl için değerlendirildiğinde inişli çıkışlı bir seyir izlediği ortaya çıkmaktadır. On iki başlık içerisinde en dikkat edici gelişme makroekonomik göstergeler başlığıdır. 2012 yılı enflasyon göstergesi olan TÜFE'deki önemli gerileme ile bütçe açığında benzer yöndeki olumlu gelişme bu bölümde yüzde 38 gibi önemli bir artışa neden olmuştur (Tablo 4). Bunun yanında kötüleşen başlıklar içerisinde en kötü başlık yüzde 9'luk gerileme ile işgücü piyasasının etkinliği başlığıdır. Puanı değişmeyen başlıklar ise sırasıyla kurumlar, sağlık ve ilköğretim ile ürün piyasasının etkinliğidir.

Kuzey Kıbrıs'ın 12 başlık altındaki rekabet edebilirliği diğer ekonomilerle karşılaştırıldığında 5 başlık altında sıralamada yükseldiğini, 2 başlık altında aynı kaldığını ve 5 başlık altında da gerileme olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu da aslında rekabet edebilirlik ülke puanındaki artışın sıralamada da aynı oranda gerçekleşmediği, küresel düzlemde diğer ekonomilerin de gelişme sağladığını göstermektedir. İşte bu bağlamda rekabet edebilirlik raporu

önem kazanmaktadır. Bu çalışma ekonomilerin kendileri içerisindeki durumu değil diğer ekonomilere göre nasıl geliştiklerini ve rekabet edebilir olduklarını göstermektedir.

Konu 12 başlık sırasıyla değerlendirildiğinde, Temel Gereksinimleri oluşturan; kurumlar, altyapı, makroekonomik istikrar, sağlık ve ilköğretim 'den oluşan ilk dört bölüm 2013-2014 döneminde altyapı hariç gelişim sağlamıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere enflasyonun 2012 yılında yüzde 14'den tek haneli, yüzde 3,6'ya seviyesine gerilemesi ve bunun yanında özelleştirmeden sağlanan gelirin bütçe harcamalarında kullanılması bütçe açığının gerilemesine ve bu da makroekonomik istikrar bölümünün iyileşmesine önemli katkı sağlamıştır. Yalnız ülkenin genel tasarruf oranının yüzde 10'larda devam etmesi, yatırım için gerekli birikimin Kuzey Kıbrıs'ta oluşturulamadığını göstermektedir. Temel gereksinimler ana başlığı altında gerileyen diğer bir bölüm de altyapıdır. Bu bölümde yer alan cep telefonu, sabit telefon hatları gibi göstergeler dünya sıralamasında iyi durumda olmasına rağmen, işletmeler genel altyapı, yolların durumu ve limanların kalitesine düşük puan vererek 2013-2014 yılında konu bölümün yüzde 2 gerilemesine neden olmuşlardır. Bu da aslında işletmelere göre altyapı yatırımlarının yeterince yapılmadığı, iş yapabilirliğin temel gereksinimi olan bu yatırımların gelişen ve değişen ekonomik şartlar için yetersiz kaldığı anlamına gelmektedir. Sağlık ve ilköğretim geçen yıla göre ülke puanı aynı kalırken sıralamada 1 basamak gerileme göstermiştir.

Tablo 4: 12 Bölüm Altında Rekabet Edebilirlik Bilançosu

	2011-2012 PUAN	2012-2013 PUAN	2013-2014 PUAN	1 YILLIK DEĞİŞİM (%)	GELİŞME (↑) GERİLEME (↓)	G2011-2012 SIRALAMA /142	2013-2014 SIRALAMA /148	G2012-2013 SIRALAMA /145	SIRALAMADA DEĞİŞİM	SIRALAMADA GELİŞME (↑) GERİLEME (↓)
Bölüm 1: Kurumlar	3.29	3.38	3.38	0%	↔	115	110	107	-3	↓
Bölüm 2: Altyapı	3.46	3.32	3.26	-2%	↓	93	96	101	-5	↓
Bölüm 3: Makroekonomik istikrar	3.58	2.74	3.79	38%	↑	139	142	124	18	↑
Bölüm 4: Sağlık ve ilköğretim	5.70	5.76	5.78	0%	↔	68	66	67	-1	↓
Bölüm 5: Yükseköğretim ve işbaşında eğitim	3.38	3.59	3.83	7%	↑	108	100	92	8	↑
Bölüm 6: Ürün piyasasının etkinliği	3.57	3.69	3.68	0%	↔	131	130	130	0	↔
Bölüm 7: İşgücü piyasası etkinliği	3.86	4.11	3.73	-9%	↓	118	96	129	-33	↓
Bölüm 8: Finans piyasasının gelişmişliği	3.58	3.74	3.90	4%	↑	108	97	77	20	↑
Bölüm 9: Teknolojik hazırlık	4.45	3.79	3.69	-3%	↓	40	74	74	0	↔
Bölüm 10: Piyasa büyüklüğü	1.55	1.74	1.81	4%	↑	139	139	143	4	↑
Bölüm 11: İşletme gelişmişliği	2.79	2.97	3.11	5%	↑	140	141	139	2	↑
Bölüm 12: Inovasyon	2.68	2.95	2.89	-2%	↓	115	98	109	-11	↓

Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliğini artırması için en önemli bölümleri oluşturan Etkinlik Artırıcılar ana başlığı altında yer alan 6 bölümünden yüksek öğrenim ve işbaşı eğitim, finans piyasalarının gelişmişliği ve piyasa büyüklüğünde artış olmuştur. Yükseköğretim ve iş başında eğitim başlığı altında yer alan eğitim kurumlarına kayıtlı ve internete erişim gibi konularda Kuzey Kıbrıs dünya sıralamasında iyi durumda iken, işletmeler eğitim sisteminin kalitesini, yöneticilik ve işletme okulların kalitesini yetersiz bulmaktadırlar. Özellikle küçük ada ekonomilerin gelişimi için insan kaynakları diğer orta ve büyük ekonomilere göre nispeten daha önemlidir. Bu bağlamda eğitim sistemine yalnızca sayısal rakam olarak değil verilen eğitimin kalitesi üzerinde yoğunlaşmalı, kaliteyi ölçmek adına gerekli standart ve kriterlerin geliştirilerek uygulanması gerekmektedir.

Ürün piyasası etkinliği başlığında bir önceki yıla göre anlamlı bir değişim yaşanmazken sıralamada da 130 gibi çok düşük bir sırada yer bulabilmiştir. Bu bölüm geçen yılda olduğu gibi Kuzey Kıbrıs ekonomisinin makroekonomik istikrar, işletme gelişmişliği ve piyasa büyüklüğü bölümlerinden sonra en kötü durumda olan bölümdür. Aslında bu başlık Kuzey Kıbrıs ekonomisinin neden rekabet edebilirliğinin Dünya sıralamasında en alt sıralarda yer aldığını özetler niteliktedir. Ekonomide var olan mal ve hizmet piyasasının etkin olmaması ekonomide rekabetin olmadığı, anti-tekel politikalarının etkin uygulanmadığı, ticaretin önünde engeller olduğu, gümrük prosedürlerinin maliyetli olduğu anlamına gelmektedir. Böyle bir durumda, olgunlaşamayan piyasa koşulları ekonomide kaynakların etkin kullanımını mümkün kılamayacaktır. Bu durum başta fiyatların uygun seviyelerde olmasını engellemektedir.

Bunun yanında rekabetin olmadığı piyasalarda kalite de gelişmeyecektir. Bütün bunlar tüketici refahına olumsuz yansımaktadır. Halbuki Kuzey Kıbrıs, kendi iç dinamiklerini devreye sokarak gerekli yasal ve kurumsal düzenlemelerle ülkede rekabetin sağlanması için adımlar atabilir. Bunun için sığ olan piyasanın daha rekabetçi olabilmesi için ticaret rejimini gözden geçirerek ülkeye mal akımını kolaylaştırmalıdır. Buna paralel olarak tekel uygulamalarını engellemek ve rekabetin korunması için kurulan Rekabet Kurulunu işlevsel hale getirmesi gerekmektedir. Dışa açıklığı artırmak ve özellikle hizmetlerde dış satımı artırmak için turizmde etkin teşvik sisteminin uygulanmasına devam edilmesi ve yüksek öğrenimde de uluslararası akreditasyon ve denkliklere önem vererek kalitenin artırılması gerekmektedir.

Finans piyasalarının gelişmişliği bölümünde son üç yıldır anlamlı bir gelişme gözlemlenmektedir. 2011-2012 rekabet

edebilirlik çalışmasına bu başlık ancak 108inci sırada yer bulurken bu yıl 77nci sıraya yükselmiştir. Bu gelişme özellikle işletmelerin daha iyi fonlandığını işaret etmektedir. Yaşanan bu olumlu gelişmelere rağmen, finansmana erişim sorunu işletmeler için iş yaparken karşılaşılan en önemli sorunlardan üçüncüsü olmaya devam etmektedir. Buda aslında finans sektöründe yapılacak daha çok işin oluşunu ve özellikle finansal hizmetlerin artırılması yanında konu hizmet fiyatlarının daha uygun şartlarla getirilmesi konusunda adımlar atılması gerekliliğini işaret edilmektedir.

Rekabet edebilirliğin hesaplanması için kullanılan 12 bölümden biri olan teknolojik hazırlık bölümü geçen yılda gösterdiği gerilemeyi devam ettirmiş ve yüzde 3 oranında gerilemiştir. Bu puanla Dünya sıralamasında 74üncü sırada yer almıştır. Diğer bölümlere göre iyi bir durumda olan teknolojik hazırlık başlığının bu yıl gerilemesine işletmelerin teknoloji bulma, teknoloji kullanımı gibi sorulara geçen seneye göre daha düşük puan vermelerinden kaynaklanmaktadır. Bunun yanında konu bölümün ölçümü için geçen yıl eklenen “mobil geniş bant kullanıcıları” göstergesinin diğer göstergelere göre puanının düşük olması toplamda bölüm puanının gerilemesine neden olmuştur. KKTC’nin en önemli sorunlarından olan yabancı yatırımcının ülkeye gelmemesi sermaye yanında teknoloji transferinin de gerçekleşmesine neden olmaktadır. Bu önemli sorun bu yılki raporun tema çalışması kısmında detaylı incelenmiştir.

Rekabet edebilirlik çalışmasında Kuzey Kıbrıs için öne çıkan piyasa büyüklüğünden sonra en büyük ikinci sorun işletmelerin gelişmişliğidir. Geçen yıla göre yüzde 5lik bir artış sağlansa bile, Kuzey Kıbrıs Dünya sıralamasında 148 ülke içerisinde ancak 139uncu olabilmektedir. Tamamen yönetici görüşleri anketi verilerine dayanarak hazırlanan bu bölümde işletme yöneticileri aslında kendileri ile ilgili olan bu bölüme çok düşük puanlar vermişlerdir. Yetki verme veya aktarma konusunda isteksiz, üretim süreçlerinin gelişmemiş, pazarlama boyutlarının zayıf, kümeleşmenin gelişmemiş, tedarikçi sayısının az ve kalitesinin düşük olduğunu düşünen işletmeler ülkedeki rekabet edebilirliğinin düşük olmasına büyük ölçüde neden olmaktadır. Kuzey Kıbrıs’ın gelişiminin özel sektörün büyümesiyle başarılabileceği düşünülürse, işletmelerin bunu sağlayabilecek gelişmişlikte olmaları gerekecektir. Bunun için işletmelerin kurumsallaşma, etkin çalışma ve gelişmeleri için gereken eksikliklerin belirlenmesi ve bu yönde Hükümetlerle işbirliği içerisinde gerekli mali ve yönetsel düzenlemelere gidilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda işletme odaları, birlikleri ile ilgili örgütlere önemli görevler düşmektedir.

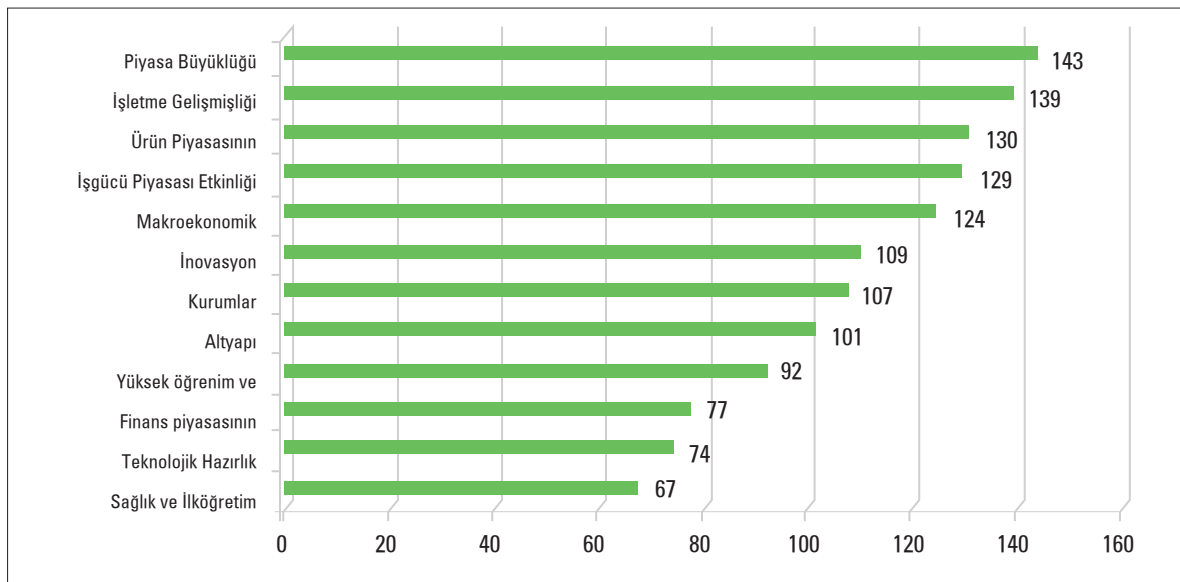
Sonuç: Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Edebilirliğini Artırması için Yoğunlaşması Gereken Alanlar

Raporun Bölüm II giriş kısmında da belirtildiği üzere, son altı yıllık rekabet edebilirlik sonuçları KKTC'de gerçek anlamda ekonominin kapasitesini artıracak, rekabet edebilirliği iyileştirici etkin ve sonuç alıcı önlemler ve tedbirler alınmadığı göstermektedir. Ülke puanının bu kadar düşük olması ve sıralamada KKTC'nin sonlarda yer alması icraatta bulunanların adeta günü kurtarmaya yönelik, sorunların etrafından dolaş bir yaklaşım içerisinde olduklarını göstermektedir. Gelişmekte olan KKTC gibi bir ekonomide yapısal sorunlara yönelik sonuç alıcı reformlar yapılması gerekmektedir. Bunun için Hükümetlerin kapsamlı politika geliştirmeleri yanında, meclisin etkin çalışarak gerekli yasaları süratle hayata geçirmesi gerekmektedir. Ekonomi profilinden de takip edileceği üzere, işletmelerin iş yaparken karşılaştıkları en problemlerin başında verimsiz devlet bürokrasisi ve siyasi/politika istikrarsızlığı gelmektedir. Bu sorunlar çözümsüz Kıbrıs sorunundan kaynaklanan izolasyonlarla ilgili dış kaynaklı sorunlar değildir. Bunlar tamamen kendi iç sorunlarımızdır ve halledilmeleri de bizlerin iradesindedir. Küresel düzlemde geline son durum da dikkate alındığında Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirlik yolunda yol alabilmesi için mutlak surette kendi iç sorunlarına hızlı çözümler üretmesi gerekmektedir. Aksi takdirde pozitif gelişmelerin olmadığı bölgesel ve küresel gelişmeler, KKTC'yi daha da zayıflatacak ve dış şıklara karşı daha da kırılgan olmasına zemin hazırlayacaktır. Rekabet edebilirlik raporunda yer alan bölüm ve bileşenler, politika üretenler için önemli bir rehber niteliği taşımaktadır. Rekabet edebilirlik raporu incelendiğinde KKTC ekonomisinin rekabet gücünü artırması için odaklanması gereken başlıca alanlar şekil 5'ten takip edilebilir.

Ada ekonomilerinin doğal sorunu olan piyasa küçüklüğü sorunu dış piyasalara erişimi daha şiddetle zorlamakla aşılabılır. Bu bağlamda Hükümetler, dış piyasalara erişimi daha etkin şekilde desteklemesi gerekmektedir. Bunun için bütçe kaynakları daha fazla piyasayı büyütücü alanlar için kullanılması gerekmektedir. Ülke ekonomilerinde en önemli kurumlar işletmelerdir. Bu bağlamda KKTC'deki işletmelerin gelişmişliği dünya sıralamasının en gerisindedir. İşletmelerin gelişmesini ve kurumsallaşmasını sağlamak için gereken kümeleşme, tedarikçi sayısının artırılması, üretimin geliştirilmesi ve pazarlamanın daha iyi boyut kazanması yününde yasal ve kurumsal düzenlemelerle desteklenmesi gerekmektedir.

Özellikle toplum nezdinde refah etkisi yaratacak diğer önemli bir reform piyasanın daha etkin çalışmasını sağlamakla olabilecektir. Ürün piyasasının etkinliğinin bu kadar kötü olmasının başında dış ticaret rejiminde yer alan yasaklar ve ekonomi içerisinde var olan monopollerdir. Bu durum piyasada fiyatların yüksek olmasına ve ürün sunumunda kalitenin artmasını engellemektedir. Bunun için dış ticaret rejiminde var olan yasakçı anlayışın düzeltilmesi ve tekelleşmeyi kırııcı tedbirler alınarak gerekli yasal düzenlemeler yerine getirilmelidir. Bunlarla birlikte makroekonomi yönetiminde kurumsallaşmayı artırarak gerçekçi vizyon ve stratejilerle ekonomi ileriye götürülmelidir. Bütün bunların gerçekleşmesi için Hükümetlerin siyasi iradelerini daha güçlü bir şekilde ortaya koymaları ve gelişim için gerekli olan değişimleri ve reformları cesurca yerine getirmeleri gerekmektedir.

Şekil 5. Kuzey Kıbrıs'ın On iki Başlıkta Dünya Sıralaması

BÖLÜM III

Performans Değerlendirme Matrisi

Kuzey Kıbrıs Rekabet Edebilirlik Raporunun bu yıl altıncısı yapılmıştır. Rapor içerisinde ayrı bir bölüm olarak bu yıl da hazırlanmış olan performans değerlendirme matrisi bu dönemde gerçekleşen gelişmeleri izlemeye ve performans ölçmeye çalışmıştır. Bu çerçevede aşağıdaki tabloda geçmiş yıllarda yapılan gruplandırmalar kullanılarak ne gibi önlemlerin alındığı ve ne yönde ilerlemelerin ortaya çıktığını özetleyen bir değerlendirme matrisi hazırlanmıştır.

Performans değerlendirme matrisi incelendiğinde, ekonomideki zayıf noktalara dikkat çekmekte olan Rekabet edebilirlik raporlarına rağmen, hükümetlerin bir önceki rapordan bugüne kadar zayıf unsurların giderilmesine yönelik ciddi icraatlar ve adımları istenilen düzeyde atmadıkları görülmektedir. Matriste yer alan birçok konuda bir ilerleme veya icraat sağlanmamıştır.

Performans değerlendirme matrisinde, belirlenmiş olan başlık ve önerilerde bu yıl ve bir önceki yıldaki ilerlemelerin karşılaştırılması verilmiştir. Aşağıdaki matrise bakıldığında hükümetin 2013 yılı performansının 2012 yılına göre arzulanan düzeyde bir değişimi özellikle kemikleşen alanlarda göstermediği görülmektedir. Birçok başlıkta geçen sene olduğu gibi adım atılmazken, önceki yıllarda yasal altyapısı hazırlanmış birtakım konulara 2013 yılında da işlevsellik kazandırılmamıştır. Oysa ülke ekonomisinin rekabet edebilirliğinde iyileşme, matriste yer almış olan konularda ilerleme sağlanması halinde mümkün olabilecektir.

Genel konular ve fiziki altyapının geliştirilmesi başlıklarında kayıtdışı ekonomiyle mücadele eylem planının yasal bir belge haline dönüştürülmesi ve geçici istihdamına bir disiplin sağlanması amacıyla atılan adımlar bu bölümdeki en önemli olumlu gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde dikkat çeken en önemli olumsuzluklar ise kamuda artan verimsizlik ve yerel yönetimlerin mali disiplinsizliklerini kontrol altına alma konularında atılmayan adımlar olmuştur. Bunun yanında yıllardan beridir devam eden istatistiki altyapı sorunu ile ilgili de herhangi bir adım atılmamıştır. Bu eksiklik neticesinde uzmanların ülke ekonomisiyle ilgili yapılan çalışmalarda çoğu zaman tahmin ve gözlemlere dayanarak fikir yürütmesi gerekmektedir.

Kamuoyundaki tüm baskılara rağmen sağlıklı bir piyasa ekonomisinin işleyişi için gerekli olan Rekabet Kurulu, üst yönetiminin 2010 yılında atanmış olmasına rağmen, 2013 yılında da işlevsel olamamıştır. Ayrıca, dış ticaret aşamasında var olan ve bürokratik maliyet yaratan lisanslama, ön izin, ithalat/ihracat izni gibi süreç ve

uygulamaların basitleştirilmesine yönelik adımlar da tüm sıkıntılara rağmen atılmamıştır. Ayrıca, dış ticaret rejimindeki yasaklayıcı uygulamalar piyasada pahalılığa sebep olarak hane halkını daha da zorlamaya başlamıştır. Yaşanan son ekonomik gelişmelerle birlikte ithalat rejiminin ekonomik akla göre yeniden düzenlenmesi kaçınılmaz olmuştur.

Matriste göze çarpan olumlu icraatlar konusunda Ekonomi Bakanlığı KOBİGEM bünyesinde yürütülen TC finansmanlı faiz destekli kredi programlarının geliştirilerek devam etmesi göze çarpmaktadır. Aynı şekilde sanayi, tarım ve turizm alanlarında benzer bir sistemle uygulanan hibe programları da ülkemizde TC finansmanın etkinlik odaklı kullanılması bağlamında yeni bir sistem getirmiştir.

Ülke ekonomisinde yaşanan çıkmazın en önemli yansıma alanlarından biri olan finans piyasalarında hayata geçirilen “borçların yeniden yapılandırılmasıyla ilgili yasal düzenleme” sistemde kalıcı çözümler üretmek yerine kısmi bir iyileşme sağlamıştır. Bu noktada yapılması gereken sorunu hukuksal süreç, icra, tebliğ, tapu vs. gibi tüm yönleri ile ele alıp günümüz ihtiyaçlarına cevap verecek ve sistemdeki tıkanıklığın aşılmasına yardımcı olacak hukuki ve teknik düzenlemelerin acilen hayata geçirilmesidir. Bu bölümde dikkat çeken bir diğer önemli aksiyon ihtiyacı da kamunun bankacılık sektöründen kullandığı kaynakların geri ödenmesindeki aksamalardır. Bu noktada kamu borç stokunun sektörde riskler yaratmaya ve özellikle kamu bankalarının etkinliğini daha da bozmaya devam ettiğini belirtmek, sorunun önemini aktarmak açısından kullanılabilecek en diplomatik kelimelerdir.

Tablo 5: Performans Değerlendirme Matrisi

Ana Başlık	Öneri	Gerçekleşme 2013	Gerçekleşme 2012	Uygulama 2013	Uygulama 2012
Genel Konular	1) Kamu sektöründe kurumlar arası koordinasyonun geliştirilmesi 2) Makroekonomi yönetiminde kurumsallaşma 3) Makroekonomi Politikaların Geliştirilmesi 4) AB uyum süreçlerinin hızlandırılması 5) Bürokraside devamlılığın sağlanması ve adam kayırmacılığa son verilmesi 6) Kayıtdışılığın azaltılması 7) Kamunun etkin kılınması 8) Yerel Yönetimlerin idari, mali ve denetim yönünden yeniden yapılandırılması 9) İstatistikî altyapının oluşturulması	x Δ x x Δ √ √ x x	Δ x x x Δ Δ x x	(1) kamu birimleri arasında gerek yatay gerekse de dikey anlamda koordinasyon sorunları içselleştirilmiştir. Bu durum mevzuat ve güncel işler anlamında sıkıntılar yaratmaktadır (2) Ekonomik Koordinasyon Kurulu yeniden yapılandırıldı ve Reel Sektör Danışma Kurulu oluşturuldu (5) Geçici istihdamına 2013 yılında bir disiplin getirildi ve sorunun temelli çözümü için meclise bir yasa tasarısı gönderildi (6) kayıtdışı ekonomi ile mücadele eylem planı bakanlar kurulunda kabul edilerek resmi belge halini almıştır (7) İyi idare yasası mecliste kabul edildi. Ancak yönetsel olarak etkinliğin artırılması için atılması gereken pek çok adım halen daha mevcuttur (8) Sorunlar daha da ağırlaşarak devam etmektedir	(2) 2013-2015 Ekonomik programında Ekonomik Koordinasyon Kurulu'nun yeniden yapılandırılacağı ve Reel Sektör Danışma Kurulu'nun oluşturulacağı belirtildi (5) Siyasi istikrarsızlık nedeniyle kamuda bürokrasi ve verimsizlik daha da arttı (6) Kayıt Dışı Ekonomi ile Mücadele Eylem Planının hazırlanıp uygulamaya konulması ekonomik programa dâhil edildi (7) Kamu reformu taslağı hazırlandı (8) Sorunlar ağırlaşarak devam etti (9) Güncel ve güvenilir istatistiklerin eksikliği doğru politikaların geliştirilmesinde önemli bir engel teşkil etmeye devam etmektedir
Fiziki altyapı geliştirilmesine yönelik öneriler	1) Liman ve havalimanlarının teknik ve hizmet yönüyle geliştirilmesi 2) Kamu-Özel ortaklığı yap-işlet-devret modelleri 3) Haberleşme alanında yeni teknolojilere imkan tanınması	x x x	Δ x Δ	(1) Ercan havaalanının işletme devrinde yaşanan muğlaklıkların giderilememesi nedeniyle yatırımlar durma noktasına gelmiştir. Ayrıca deniz limanlarının idari ve teknik kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik hiçbir adım atılmaması konusunda ısrar edilmektedir (3) Piyasada rekabeti arttıracak ve yeni teknolojileri piyasaya çekecek düzenlemelerle ilgili adımlar atılmamıştır	(1) Ercan Havalimanı'nın teknik ve hizmet yönüyle gelişmesi maksadıyla işletme devri gerçekleşti. Ancak, sözleşmenin detayları ile ilgili kamuoyu tatmin edici bir şekilde bilgilendirilmedi (3) Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Kurulunun oluşumu olumludur. Ancak, piyasada rekabeti arttıracak ve yeni teknolojileri piyasaya çekecek yasal düzenlemelerde eksiklikler devam etmektedir
Mal ve hizmet piyasa etkinliğini artırıcı öneriler	1) Enerji Etkinliği 2) Rekabet yasası ile bağımsız ve kurumsal yürütme 3) Sübvansiyonların yapılandırılması 4) Vergi politikaları, sistemi ve oranlarının düzenlenmesi 5) Kamu tekellerinin rekabete açılması 6) Şirket kurmanın kolaylaştırılması 7) İflas süreci ve maliyeti 8) KOBİ politikalarının geliştirilmesi 9) Dış ticaret rejimi	x x x Δ x x √ x	x x x x Δ x √ x	(1) sorunların çözülmesine yönelik adımlar atılmadığı gibi birim maliyetler işletmeleri rekabet gücü anlamında daha da olumsuz etkilemeye başlamıştır (3) Teşvik ve sübvansiyon programlarının katma değeri yüksek ve verimli alanlara yönlendirilmesi ile ilgili yasal ve kurumsal düzenleme yapılması gerekmektedir (4) Vergi usul, gelir vergisi, kurumlar vergi yasaları meclise gönderilmiş, KDV'de uygulamalarında belli düzenlemeler yapılmıştır. Amortisman cetvelleri güncellenmiştir. Tahsilatın hızlandırılması için gerekli düzenlemeler yapılarak şirket bilançolarında güncelleme gerçekleştirilmiştir. (8) KOBİ'lere yönelik çeşitli hibe ve kredi programları artırılarak devam ettirilmiştir. (9) İthalattaki yasaklayıcı uygulamalar piyasada pahalılığa sebep olarak hane halkını daha da zorlamaya başlamıştır. Yaşanan son ekonomik gelişmelerle birlikte ithalat rejiminin ekonomik akla göre yeniden düzenlenmesi kaçınılmaz olmuştur	(1) Yönetimsel sorunlar, çevresel dışsallıklar ve birim maliyetlerle ilgili sıkıntılar artarak devam etti (2) Kamuoyundaki tüm baskılara rağmen Rekabet Kurulu halen işlevsel kılınmadı (4) Piyasada pahalılık yaratan vergi uygulamaları devam etmektedir (6) Şirket kurmak için gereken gün sayısı 20'ye indirildi ve prosedür sayısı azaltılmıştır (8) Ekonomi Bakanlığı-KOBİGEM Bünyesinde hazırlanmaya başlanan KOBİ Strateji Belgesine bağlı olarak çeşitli destek politikaları uygulandı (9) İthalattaki yasaklayıcı uygulamalar devam etmektedir. Gümrük otomasyonu gerçekleştirilmemiştir. Gümrük kapılarından yolcu beraberli getirilmesine izin verilen eşyaların etkin kontrolü sağlanamamaktadır

Tablo 5: Performans Değerlendirme Matrisi (devamı)

Ana Başlık	Öneri	Gerçekleşme 2013	Gerçekleşme 2012	Uygulama 2013	Uygulama 2012
İşgücü Piyasaları etkinliğini artırıcı öneriler	1) Yerel işgücünün emek piyasasına katılımın artırılması 2) İşgücünün işbaşı eğitimine yönelik teşvikler 3) Meslek edindirme kursları konusunda üniversitelerle işbirliği 4) Kamu çalışma saatleri	√ x Δ x	x x Δ x	(1) Emek piyasasına yeni girenlerin ve yeni girişimcilerle ilgili sosyal güvenlik desteği anlamında olumlu adımlar atılmıştır (5) mevcut sorunlar herkes tarafından kabul edilmesine rağmen olumlu yönde bir düzenleme yapılmamıştır	(1) Uygulama çeşitli nedenlerle aksadı (4) Kamu çalışma saatlerinin gerçekçi, uygulanabilir, özel sektörü destekleyecek şekilde düzenlenmesi sağlanmamıştır
Finans piyasalarında krediye erişim imkanları	1) Bankaların risk algılamasını düşürücü düzenlemeler 2) Sorunlu kredilerin yapılandırılması 3) İcra iflas sisteminin yapılandırılması ve yargı sürecinin hızlandırılması 4) Kamunun bankacılık sisteminden kaynak kullanımına sınırlama getirmek 5) Düşük Faizli Kredi Programları 6) Hibe programları 7) Alternatif finansman araçlarının geliştirilmesi	x Δ Δ x √ √ x	Δ Δ x x √ √ x	(1 & 2) Sorunlu kredilerin yapılandırılmasına yönelik yasal süreç tamamlanmasına rağmen sistemin diğer unsurlarında (mahkemeler, icra, iflas) sıkıntılar devam etmektedir. Bu sıkıntılar kaçınılmaz olarak bankaların risk algısını olumsuz etkilemektedir (3) İlgili yasa tasarısına yönelik yasal çalışmalar başlatılmıştır (4) Kamu borç stoku sektöründe riskler yaratmaya ve kamu bankalarının etkinliğini bozmaya devam etmektedir (5) Hibe programları ve düşük faizli kredi imkanları geliştirilerek devam etmektedir	(1) Finans piyasalarını ilgilendiren çeşitli konularda yasal çalışmalar başlatıldı (2) Soruna bütünlüklü bir çözüm (mahkemeler, icra, iflas, tebliğ, tapu...) getirilemediğinden sıkıntılar devam etmektedir (4) Kamu borç stoku sektörde çok ciddi risk yaratmaya başladı (5) Ekonomi Bakanlığı-KOBİGEM bünyesinde yürütülen faiz farkı destek programları bünyesinde 2000'den fazla projeye kredi kullanılmıştır (6) Sanayi, Tarım ve Turizm alanlarında proje bazlı hibe programları gerçekleştirilmiştir (7) Banko altı finansman araçları ülkede, iktisadi, finansal ve sosyal dengeleri de riske etmeye başlamıştır.
Teknoloji kullanımını özendirici tedbirler	Teknoloji kullanım ve üretim teşviki Bilişim konusunda mevzuat ve denetim Bilişim kaynaklı eğitim geliştirme	x x x	Δ Δ Δ	(7) Başlatılan yasal çalışmaların tamamlanamaması nedeniyle sorunlar ağırlaşarak devam etmektedir	(1) Hibe programları (2) Mevzuatın hazırlanması için bilişim strateji çalışmaları başlatılmıştır

Anahtar: √ İcraat Var X İcraat Yok Δ Kısmi İcraat

Özel Sektör Odaklı Büyüme İçin Yatırım Ortamının İyileştirilmesi

Genel Değerlendirme

Dünyadaki Yatırım Trendleri

Bir Başarı Hikâyesi: Türkiye Örneği

KKTC'de Yatırım Ortamının Değerlendirilmesi

Yatırım Ortamının Gelişimi İçin Yapılması Gerekenler: Özel Sektör Odaklı Yatırım Stratejisi

Genel Değerlendirme

Bir ekonomi ile ilgili pek çok gösterge ve veri o ülke ekonomisinin durumu ile ilgili bilgi vermektedir. Ancak, ülke ekonomileri için en önemli gösterge üretim veya diğer bir ismi ile Gayrı Safi Yurtiçi Hâsıladır. Ülkedeki bireylerin ekonomik gelişimini doğrudan etkileyen bu gösterge aynı zamanda o ülkedeki bireylerin sosyal refahı hakkında da fikir vermektedir. GSYH'nin gelişimini etkileyen o ülkedeki sermaye stokunun artırılmasıyla, sermaye stokunun artırılması da ancak yatırımlarla gerçekleştirilebilir. Dolayısıyla bir ekonomide yatırımların gelişmesi sermaye stokunu artırmakta, artan sermaye stoku da o ekonominin üretebileceği mal ve hizmet miktarını belirlemektedir. Ülkelerde yatırımlar genel olarak kamu veya özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir. Kamu yatırımları daha fazla sosyal projeler yanında altyapı ve diğer bayındırlık alanlarına yoğunlaşmakta, bu sayede işletmelerin iş yapabilme ortamı iyileştirmeye çalışılmaktadır. Diğer taraftan özel sektör yatırımları yerli ve yabancı girişimciler tarafından daha fazla yenilikçi türde özel mal ve hizmetlere yöneliktir. Son yıllarda ülkelerde yatırımın daha da artması ve etkinleşmesi adına kamu-özel ortaklıkları (PPP) da uygulanmış ve önemli başarılar sağlanmıştır.

Tablo 1. En Fazla Uluslararası Doğrudan Yatırım Stoku Olan On Ülke (2012)

Sıra	Ülke	Yatırım Stoğu (Milyar US\$)
1	ABD	3,932
2	Hong Kong	1,422
3	Birleşik Krallık	1,322
4	Fransa	1,095
5	Çin	833
6	Almanya	717
7	Belçika	670
8	Kanada	637
9	İspanya	635
10	Hollanda	573
	Toplam (Dünya)	22,813

Kaynak: World Investment Report 2013, UNCTAD.

Yukarıda aktarılan mekanizma içerisinde kilit durumda olan yatırımların bir ekonomideki en önemli kaynağı da o ekonomideki tasarruflardır. Bu noktada özellikle gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan en önemli sorun ise ekonomideki tasarruf oranlarının o ekonomide büyümeyi arzulan yerlere çekmedeki yetersizliğidir. Bunun sonucu olarak da dünyada pek çok ülke ekonomik büyümeye kaynak teşkil edecek yatırım harcamaları için dış tasarruflara ve dış yatırımlara yani yabancı sermayeye ihtiyaç duymaktadır.

Yerli veya yabancı olsun tüm yatırım kararları alınırken de kurum kuruluş veya işletmelerin hassas olduğu "ülkenin ekonomik potansiyeli" dışında da pek çok unsur mevcuttur. Bu unsurlar arasında yatırımlarla ilgili ulusal mevzuat, ülkenin sektörel stratejik planları, yatırımlara verilen destekler, devlet yardımları, vergilendirme, ruhsatlar-izinler ve lisanslar, ülkedeki çevresel koşullar, şirket kuruluşu ile ilgili yasal mevzuat, tapu devir teslim işlemleri ile ilgili mevzuatlar, fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması, yatırımcıların hukuki açıdan korunması ile ilgili yasalar, rekabet yasaları gibi pek çok unsur vardır.

Günümüz dünyasının küreselleşmiş ortamında ülkeler yerli veya yabancı yatırımları ortaya çıkarmak için kendi aralarında yoğun bir rekabete girmişlerdir. Bu yarışta avantajlı duruma geçmek isteyen ülkelerin yukarıda kısmen bahsedilen unsurlarla ilgili geliştirilecekleri ve uygulayacakları eylem planları onları bu yarışta özellikle yabancı sermayeyi çekme noktasında avantajlı konuma getirecektir.

Dünyadaki Yatırım Trendleri

Ülkelerarası yatırım hareketleri küreselleşme ile birlikte aşırı bir gelişim gösterse de geçmişi 1800'lü yılların başlarına kadar gitmektedir. Bu yıllarda İngiltere'nin sömürgeciliğini sürdürürken ihtiyaç duyduğu hammadde, madenler ve petrolün çıkarılması için dünyanın pek çok ülkesinde yaptığı yatırımlar, yabancı sermaye yatırımlarının başlangıcını temsil etmektedir. Bu eğilim sonraki yıllarda özellikle ikinci dünya savaşı sonrası da artarak devam etmiştir. Savaş sonrası kalkınmak isteyen pek çok ülke özellikle dolaysız yabancı sermaye yatırımlarını teknoloji transferi, girişimcilik yeteneği veya pazarlama potansiyeli anlamında bir fırsat olarak görmeye başlamış ve bu yatırımlar için basit düzenlemelerin ötesinde vergi indirimleri, özel yatırım teşvikleri gibi çeşitli unsurlarla da yatırımları kendi ülkelerinde cazip kılmaya çalışmışlardır.

Günümüzde yatırımlar ülke ayırımı yapmaksızın dünyanın her yerinde gerçekleştirilmektedir. Geçmişte on milyarlarca dolar olarak gerçekleşen yatırımların boyutu günümüzde trilyon dolarlarla ifade edilmektedir. 2008 küresel krizi öncesi 2 trilyon doların dahi üzerine çıkan toplam doğrudan yabancı yatırımları (DYY veya FDI), 2008 sonrası ciddi azalmalar göstermiş ve günümüzde tekrar yükseliş trendine girmiştir. 2012 yılı itibarıyla dünyada gerçekleştirilen toplam DYY miktarı 1.35 trilyon dolar olmuştur.

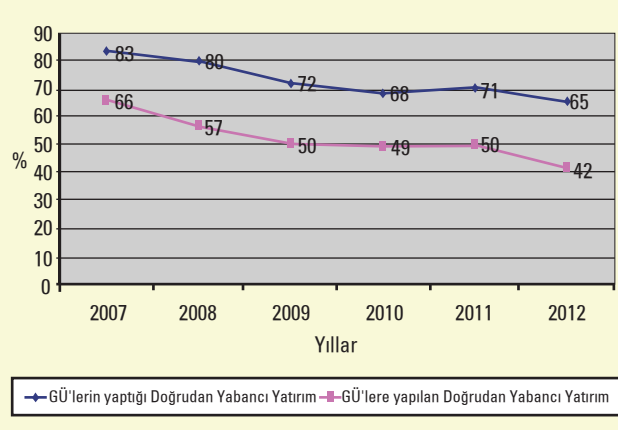
Şekil 6. Doğrudan Yabancı Yatırımlarının 2004-2012 Gelişim Trendi ve 2015 Projeksiyonu (milyar, US\$)

Kaynak: World Investment Report 2013, UNCTAD.

Dağılıma bakıldığında ülkelerin bu yatırımlardan doğal olarak farklı oranlarda pay aldıkları görülmektedir. Çin gibi bazı ülkeler bu pastadan ciddi bir pay alırken, az gelişmiş ülkelerin aldıkları paylar oldukça sembolik kalmaktadır. Ancak rakamlara bakıldığında zamanla gelişmiş ülkelerin (GÜ) gerek yatırım yapan gerek yatırım alan ülkeler içerisindeki payının sürekli azaldığı görülmektedir. 2012 yılı içerisinde 1.35 trilyon dolarlık yatırımların içerisinde gelişmiş ülkeler ancak 561 milyar dolarını (yüzde 42) çekebilmişlerdir. Geçmişte bu rakamların yüzde 90'ların üstünde seyrettiğini, bunun ötesinde 2007 yılı gibi yakın geçmişte dahi bu değer yüzde 66 olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Doğrudan yabancı sermayeyi yapan ülkelerin dağılımına bakıldığında zamanla da benzer bir süreçle karşılaşmaktadır. 2007 yılında gelişmiş ülkeler DYY yatırımlarının yüzde 83'ünü yaparken bu değer 2012 yılında yüzde 65'e inmiştir. Dolayısıyla gerek yatırım çekme gerekse de yatırım yapma noktasında dünyada coğrafik anlamda bir değişim sürecinden geçilmektedir.

Kaynak: World Investment Report 2013, UNCTAD rakamları kullanılarak hesaplanmıştır.

Yukarıdaki şekillerde görülmeyen ama ilginç detaylara sahip birkaç ülkeyi de ayrıca belirtmek önemli olacaktır. Öncelikle bugün dünyanın en büyük gelişim içerisindeki ekonomisi olan Çin; DYY çekme anlamında on yıl önce 60 milyar dolarlık yıllık rakamlara sahipken bugün bu rakam 2012 yılı için 121 milyar dolara ulaşarak on yılda ikiye katlanmıştır. Ancak Çin için dikkat çekici en önemli nokta Çin'in dışarıya yaptığı yatırımlardır. Aynı şekilde 2004 yılında Çin'e ait firmaların dünyanın diğer ülkelerinde yaptıkları yatırımlar 5.5 milyar dolar iken 2012 yılında bu rakam yaklaşık 85 milyar dolar olmuştur. Aynı şekilde Japonya için de ilginç veriler dikkati çekmektedir. Japonya 2008 küresel kriz yılında dahi yaklaşık 25 milyar dolarlık yabancı sermaye çekerken 2012 yılında bu rakam 1.7 milyar dolar gibi oldukça düşük değerlere inmiştir. Buna paralel olarak Japon firmalarının yurtdışına yaptıkları yatırımlar da onlarca milyar dolardan 2013 yılında 123 milyar dolara yükselmiştir. Bu durum Japon firmalarının rekabet güçlerini korumak için artık Japonya yerine diğer ülkelere yatırım yaptıklarının bir göstergesidir.

Yatırım çekme anlamında Japonya'nın azalan trendine benzer bir süreç AB ile ilgili de görülmektedir. AB-27 2007 yılında toplam 859 milyarlık yabancı sermaye çekerken, euro krizi sonrası bu rakam istikrarlı bir şekilde inerek 2012 yılında 259 milyar dolara inmiştir.

Bir Başarı Hikâyesi: Türkiye Örneği

Global rakamlarda son dönemlerde dikkati olumlu anlamda çeken diğer bir ülke ise Türkiye olmuştur. 1980'den 2002 yılına kadar Türkiye'de toplam olarak sadece 16 milyar dolar tutarında DYY girişi gerçekleşmiştir. Türkiye ekonomisinin potansiyeli düşünüldüğünde bu durum doğu Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında dahi oldukça düşük bir rakamdır. Ancak Türkiye yatırım ortamını daha elverişli hale getirerek daha fazla sayıda yerli ve doğrudan yabancı yatırım çekmek amacıyla dokuz kilit alanda reform planı

hazırlanıp uygulamaya koymuştur. Bunlar:

- Şirket Kuruluşu,
- Yabancıların İstihdam Edilmesi,
- Sektörel Lisanslar,
- Vergilendirme ve Devlet Yardımı,
- Gümrükler ve Teknik Standartlar,
- Arazi Edinimi ve Arsa Geliştirme,
- Fikri ve Sınai Mülkiyetin Korunması,
- Doğrudan Yabancı Yatırım Mevzuatı ve
- Yatırım Promosyonudur.

Uygulanan programın gerekçesi DYY'nin artırılması ihtiyacıken, **uygulanan eylem planı yabancı yatırımcı kadar yerli yatırımcıyı da etkilemiştir.** Tüm bu programların uygulanması ve geliştirilmesi amacıyla da Türkiye'de "Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK) kurulmuştur. YOİKK'in kurulması ile birlikte Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Geliştirilmesi ve Kurumsal Yönetim gibi iki reform başlığı daha mevcut dokuz eylem planına ilave edilmiştir. YOİKK Programını uygulamak üzere, Bakanlar Kurulu (BK) altında bir koordinasyon yapısı ve raporlama sistemi oluşturulmuştur. Bu yapı ve sistem, YOİKK Eylem Programı'na ilişkin sorumlulukları olan tüm bakanlıklar, müsteşarlıklar ve devlet kurumlarının işbirliği ve koordinasyon forumunu sağlamaktadır. Sistem, başlıca özel sektör kurumlarını bünyesine alarak etkin bir kamu özel politika diyalogu temin etmektedir. Teknik Komitelerin çalışmalarına, ilave kamu ve özel sektör kurumları temsilcileri de dahil edilmektedir. Ayrıca, Hazine Müsteşarlığına bağlı Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, YOİKK Sekreteryası olarak görev yapmaktadır.

Tüm bunların sonucunda 1980-2002 arası toplam 16 milyar dolar yatırım çekebilen Türkiye, 2006 ve 2007 yıllarında 20 ve 22 milyar dolar civarında bir rakama ulaşmayı başarmıştır. Küresel krizle birlikte bu rakamlar kaçınılmaz olarak düşmeye başlamış ve Türkiye'ye gelen DYY miktarı 2011 yılında 16 milyar dolar, 2012 yılında ise 12.4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

KKTC'de Yatırım Ortamının Değerlendirilmesi

Kuzey Kıbrıs ekonomisi ile ilgili söylenebilecek pek çok sıfat mevcuttur. Ancak bu sıfatların en önemlisi son yıllarda kendini iyice belli etmeye başlayan **sürdürülemez bir ekonomik yapıya** sahip olduğudur. **Bugün geline nokta suçu sadece tanınmamışlığa ve ticari izolasyonlara atmak ise resmin bütünü aklamayan sığ bir bakış açısı olacaktır.**

Kuzey Kıbrıs ekonomisinin en başat özelliği üretimden uzak kamu sektörüne bağlı yapısıdır. Kamu sektöründe öne çıkan

en önemli özellikler ise içselleşen yapısal sorunlar ve gizli işsizliktir. Bugün gelinen aşamada yaşanması kaçınılmaz olan yapısal dönüşüm de hiç kuşkusuz sancılı geçecektir. Bu sürecin sonunda toplumun arzu edilen yerlere gelmesi ve **dönüşüm sürecinin en az maliyetle atlatılabilmesi için öncelikli koşul ise siyaset kurumunun sorunları ele alış şeklinin değişimidir.** Halkın gündemi ekonomi olmasına rağmen **siyaset kurumunun öncelikli gündemi ekonomi olamamaktadır.** Tüm bunların ötesinde siyaset kurumunun mevcut iktisadi sorunları ele alış şekli de ekonomik akıldan uzak, sıg popülist yaklaşımların ötesine geçmeyen sloganlar şeklindedir.

Sistemin bugün gelinen açmazlarına bakıldığı zaman KKTC ekonomisinin gelişimi için kamu sektörüne daha fazla yüklenilmesinin olanağı bulunmamaktadır. Dolayısıyla mevcut ekonomik sıkıntılardan çıkış yolu ekonomiyi farklı şekilde ele almayı gerektirmektedir. Bunun başında da ülkede özel sektör odaklı büyüme modelinin oluşturulması gerekmektedir. Bunun için de ülkede mevcut yatırım ortamının iyileştirilmesi kaçınılmaz bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yatırım ortamının iyileştirilmesi önceki bölümlerde anlatıldığı gibi sadece yabancı yatırımcıları teşvik edecek bir olgu olmaktan öte öncelikle yerli yatırımcıları da doğrudan ilgilendiren bir konudur.

KKTC özelinde diğer bir gerçek, ülkenin tasarruf oranının

düşük olması nedeniyle yatırım yapmak için yeterli kaynağın olmayışıdır. Bu bağlamda yabancı yatırımcı bu eksikliği giderme kapasitesine de sahiptir. Ülkelerin sürdürülebilir büyüme modellerini yakalamaları için yenilikçi ve teknolojiyi etkin kullanan işletmelere sahip olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda rekabet edebilirlik raporunda da yıllardan beridir tespit edildiği üzere, ülkemizde işletmeler teknoloji kullanımında, yenilikçi olmada yetersiz kalmışlardır. Bu sebepten dolayı da yabancı yatırımcı KKTC için gereklidir. Yabancı yatırımcı sermaye yanında ülkeye teknoloji ve yenilikler de getirebilecek ve bu adım, yerli şirketlerin de rekabet edebilmeleri için kendilerini yenilemeye zorlayacaktır.

Çeşitli ülkelerin yatırım ortamı ile ilgili farklı raporlarına bakıldığı zaman, pek çok ülke için geçerli olan “küresel ekonomik beklentiler”, “finansmana erişim”, “yoğun rekabet ortamına bağlı riskler” vs. gibi konuların Kuzey Kıbrıs özelinde öncelikli sorunlar olmadıkları görülmektedir. Buna bağlı olarak Kuzey Kıbrıs özelindeki sorunlara bakıldığı zaman karşımıza küçük bir ada ekonomisinin klasik sorunlarının yanında nevi şahsına münhasır pek çok kemikleşmiş yapısal sorun da çıkmaktadır. Gerek yapısal gerek yasal olsun sorunların dayandığı pek çok noktada ise kamunun yasa yapıcı, uygulayıcı ve denetleyici işlevlerini tam olarak yerine getirmediği noktasıyla karşılaşılmaktadır. Aşağıdaki tablo KKTC’de yatırım ortamının önündeki sorunlar 5 ana başlık özetlemektedir.

Ekonomik Faktörler	==> Yatırım maliyetlerinin yüksek olması (ör: doğal kaynak) ==> Büyük yatırımlar için finansman kapasitesinin olmaması ==> Vasıfsız eleman eksikliği ve yüksek ücret verilse dahi üst düzey kalifiye eleman bulunamaması ==> İşgücü dâhilindeki kıt sayıda kalifiye eleman için özel sektörün devletle rekabet etmek zorunda kalması ==> Enerji maliyetlerinin yüksekliği
Siyasi Faktörler	==> Siyaset kurumundaki istikrarsızlık ==> Politika istikrarsızlığı ==> Mevcut yasaların değişen siyasiler tarafından farklı yorumlanması
Yapısal Sorunlar	==> Bürokrasi kaynaklı sorunlar ==> Zaman vergisi ==> Fiziki planlama eksikliği ==> Kamuda yeni yasaları çıkaracak ve uygulayacak kapasite olmaması ==> Bürokrasideki koordinasyon eksikliğine bağlı sorunlar
Yasal sorunlar	==> Yasalardaki muğlâklık ==> Mevcut imar planlarının sık sık değişime uğraması ==> Fiziki alanların (sanayi bölgelerinin) eksikliği, düzensizliği ve yönetim karmaşası ==> ÇED raporu konusunda işlemlerin tekrar tekrar yapılması ve bu işlemlerin süresinin ve taleplerinin sınırsız olabilmesi ==> Mükerrer işlemler (örneğin aynı iş için aynı dairelerden tekrar tekrar her seferinde aynı onayların alınması gerekliliği)
Psikolojik Sorunlar	==> Yerel medyanın yatırımları ele alış şekli ==> Yerel halkın girişimciliğe yatkın olmaması ==> Yerli halkın ve bürokrasinin yabancı yatırımcıya bakış açısı ==> Yerel işletmelerin yabancı ortaklığa gitme konusundaki isteksizliği

Not: Bu tablo 17 Ocak 2014 tarihinde Ticaret Odasında gerçekleştirilen Odak Grup Çalışması sonucunda elde edilen görüşlerden yararlanarak hazırlanmıştır.

Yatırım Ortamının Gelişimi İçin Yapılması Gerekenler: Özel Sektör Odaklı Yatırım Stratejisi

KKTC’de yatırım ortamının iyileştirilmesi için adımlar atılması günümüz koşullarında kaçınılmaz olmuştur. Bu süreçte geliştirilecek politikaların vizyonu ise ekonominin sürdürülebilir, geniş tabanlı, Kobileri içine alan ve ekonominin özel sektör öncülüğünde büyümesini sağlayacak bir yatırım ortamının yaratılması olmalıdır.

Bu sebeple yatırım ortamının 21inci yüzyıl şartlarına göre uyarlanarak girişimciliğin teşvik edilmesi ve Kuzey Kıbrıs ekonomisinin tüketim odaklı yapıdan üretim odaklı bir yapıya dönüştürülmesi hedeflenmelidir. Bu amaçla yukarıda tespit edilen sorunlara bağlı olarak geliştirilmesi gereken öncelikli politikalar, bu politikalara bağlı yapılması gereken yasal düzenlemeler ve kurumsal idari kapasitenin geliştirilmesi için atılması gerekli adımlardan bazıları şunlardır.

1.Bütünlüklü Bir Devlet Politikası Oluşturulması

Yatırım ortamının iyileştirilmesi için öncelikle bu konunun bir devlet politikası olarak kabul görmesi gerekmektedir. Aksi takdirde **farklı bakanlıkların farklı amaçlar doğrultusunda farklı zamanlarda atacakları mikro adımlar yatırım ortamının bütünsel olarak gelişimini sağlayamayacaktır.** Dolayısıyla yatırım ortamının oluşturulması ve yerli-yabancı yatırımların geliştirilmesi hedefi ve ilgili programı kamuoyu ile paylaşılarak konuya verilen önem gösterilmelidir. Böyle bir yaklaşım kamuoyunda yatırımcılar gözündeki algılamaları olumlu etkileyecektir. Söz konusu anlayışın devlet politikası olarak geliştirilebilmesi, ilan edilebilmesi ve takip edilebilmesi için ilgili vasıfları güçlü, yeterli bütçe ile desteklenen bir beşeri sermaye oluşturulmalıdır. Bununla ilgili gerekli mevzuat değişikliklerine gidilerek konuyu ele alış şekli kurumsallaştırılmalıdır.

2.Üst Kurul Oluşturulması

Bugünkü yapıda yatırımlarla ilgili kararlar çok çeşitli kurumlarda farklı amaçlar doğrultusunda ele alınmakta ve yetkiler pek çok kuruma dağılmış durumdadır. Yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik olarak yapılacakların koordinasyonunu ve sekretaryasını gerçekleştirecek bir üst kurul oluşturulması gerekmektedir. Kurulun ana amacı öncelikle yatırımları teşvik etme noktasında ülkenin performansındaki zayıflıkları ortaya çıkarıp çözüm önerilerini içeren eylem planlarını geliştirip hayata geçirme olacaktır. Bu kurulun etkinliğini artırma maksadıyla ilgili tüm bakanlıklar bakan veya müsteşar düzeyinde temsil edilmeli, ayrıca siyasi istikrarsızlığın yaratacağı olumsuzlukları

minimize etmek adına, oluşacak üst kurulun ülkedeki ekonomik örgüt ve temsilcilerinin etkin ve yaptırım gücüne sahip katılımıyla oluşturulması gerekmektedir. Yatırımlarla ilgili tüm koşulların tek bir mekanizma altında tartışılması, çözüm önerilerinin geliştirilip ilgili kurumlara sorumluluk yüklenilmesi ve ilgili süreçlerin takibini üstlenecek bu kurulun sekretaryasının da başbakanlık düzeyinde bir oluşuma verilmesi faydalı olacaktır. Bu amaçla kurulun yetkilerini belirleyen yasalar hazırlanmalı ve sekretaryayı üstlenecek kurumun teknik ve beşeri kapasitesi mutlak suretle güçlendirilmelidir.

3.Sektörel Stratejik Planların Hazırlanması

KKTC’de pek çok alanda alt sektörel stratejilerin olmamasına bağlı olarak bir karmaşa yaşanmaktadır. Bu noktadan hareketle ülke ekonomisinin lokomotifleri olan sektörler öncelikli olmak üzere sektörel stratejiler geliştirilmeli ve yatırımlara yön verilmelidir. Bu stratejiler resmi belge haline getirilerek siyaset kurumunu bağlayıcı bir çerçeveye kavuşturulmalıdır. Bu amaç doğrultusunda bakanlıklar strateji belirlemek amacıyla ilgili şura tüzükleri hazırlayarak şura çalışmaları yapmalıdır. Şura öncesi hazırlıkların yapılması için sivil toplumun katılımıyla çalışma grupları kurulması da gerekmektedir. Şura sonuçlarına göre sektörün yol haritası belirlenmeli buna bağlı olarak bakanlıklara bağlı birimlerin görev tanımlarının günümüz koşullarına ve şurada ortaya çıkan hedeflere bağlı olarak yeniden tanımlanması gerekmektedir.

4.Yatırım Süreçlerinin Sadeleştirilmesi Ve Zaman Vergisi

Yatırım yapma amaçlı sunulan projelerin erken zamanda sonuçlandırılmasını sağlamak için gerekli koordinasyon sağlanarak sürecin sadeleştirilmesi ve mükerrer işlemlerin ortadan kaldırılması için gerekli adımların atılması gerekmektedir. Bu amaçla sunulan projeler için gereken işlem süresine kesin suretle yasal kısıtlamalar getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca bu noktada var olan yasaların günümüz dünyasına göre güncelleştirilmesi ve ilgili kurumların beşeri sermayesinin yeni koşullar doğrultusunda yeniden yapılandırılması da gerekmektedir.

5.Yatırım Promosyonu ve Devlet Yardımları

Yatırım teşvik ve destekleme programlarının ekonominin ihtiyaçlarına göre yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda ekonominin stratejik hedefleri doğrultusunda ülkede üretim maliyetlerini azaltacak, piyasaya daha rekabetçi mal ve hizmet sunacak, katma değeri yüksek alanlara teşvikler verilmelidir. Bunun

yapılabilmesi için öncelikle yatırımlarla ilgili promosyonların vizyonunun yeniden kurgulanması gerekmektedir. Yeni vizyon ülkenin uluslararası yatırımı çekmek isteyebileceği yeni alanları da (ör: yenilenebilir enerji) kapsayacak şekilde düşünülmelidir. Yeni vizyon oluşturulurken dünyadaki uygulamalar dikkate alınarak politikalar geliştirilmeli ve promosyonların hayata geçmesi için gerekli mevzuat değişikliğine gidilmelidir. Devlet yardımları ile ilgili düzenlemeler de ilgili AB mevzuatına ve rekabet yasalarına uyumlu hale getirilmelidir.

6.Yatırımlarla İlgili Algılamaların Değiştirilmesi

KKTC’de doğrudan **yabancı yatırımlarla ilgili gerek basında gerek bürokraside gerekse de vatandaş düzeyinde bir algı sorunu yaşanmaktadır**. Bu psikolojinin değişmesi ve yatırımlarla ilgili algılamaların iyileştirilmesine yönelik eğitim, tanıtım programları düzenlenerek yatırımın yarattığı istihdam, yenilikçilik, yeni pazar fırsatları gibi olumlu yönleri kamuoyuna anlatılmalıdır. Benzer yasal ve zihinsel değişim bürokraside de yaşanmalıdır. İlgili bürokratların gerekli eğitimlerle desteklenerek yatırımları kamu yararını gözetecek şekilde inisiyatif almaları sağlanmalı böylece kamu yararına hizmet eden yatırım süreçlerinin hızlandırılması sağlanmalıdır.

Yukarıdaki politika önerilerine pek çok ekleme yapmak mümkündür. Ancak unutulmamalıdır ki zaman ilerlemekte ve ülkede uygun olmayan yatırım iklimi sonucu olarak sosyal ve iktisadi sorunlar her geçen gün ağırlaşmaktadır. Tekrar edilmesi gereken önemli bir diğer unsur da, söz konusu **yatırım ortamının iyileştirilmesi süreci doğrudan yabancı yatırımlarının artmasının yanında özellikle yerli yatırımcıların bu değişimden olumlu etkilenecek ülkenin üretimine daha fazla katkı yapacaklarıdır**.

KKTC’de yatırım ortamının iyileştirilmesi için neler yapılması gerektiği birçok başarılı dünya uygulamaları irdelenerek rahatlıkla görülebilir. Ancak, **Kuzey Kıbrıs özelinde nelerin yapılması gerektiğinin tespit edilmesinden öte temel sorunsal, belirlenecek eylem planlarının hayata geçirilmesidir. Bunun için de olması gerekli önkoşul gerekli siyasi iradenin açık bir şekilde ortaya konmasıdır**.

EK I

Ek 1: Makroekonomik Göstergeler

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Reel Büyüme Hızı (% değişim)	2,8	-2,9	-5,5	3,7	3,6*	2,8*
GSYİH (Milyon TL)	4.604	5.079	5.376	5.614	6.322	7.019*
Fert Başı GSYİH (Cari Fiyatlarla, ABD\$)	14.553	16.005	13.292	14.611	14.567	14.821.1*
Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE, %)	9,4	14,5	5,7	3,27	14,7	3,6
Döviz Kurları (TL/€)	1,78	1,94	2,15	2,06	2,06	2,3
Döviz Kurları (TL/\$)	1,29	1,28	1,55	1,51	1,51	1,80
Toplam Mevduatlar (Milyon, TL)	4.937	5.563	6.505	7.067	8.403	9.284
Toplam Mevduatlar / GSYİH (%)	107	110	126	126	133	132
Toplam Krediler (Milyon, TL)	2.734	3.431	3.976	4.189	5.402	6.288
Toplam Krediler / GSYİH (%)	59	68	77	75	85	90
Kredi / Mevduat Oranı (%)	55	62	61	59	64	68
Devlet Bütçe Dengesi / GSYİH (%)	-10,6	-14,2	-18,4	-15,4	-14	-8,8
Kamu Borç Stoku / GSYİH (%)	100	116	130	139	141	139
Dış Ticaret Dengesi (Fazla + / Açık -)	-1.455	-1.597	-1.255	-1.509	-1.580	-1.589
Dış Ticaret Hacmi / GSYİH (%)	45,8	44,6	40,2	45,6	48,3	46,8
Cari İşlemler Dengesi (Fazla + / Açık -)	-250	-390	-65,4	-275,7	-193,3	-146
Cari İşlemler Dengesi / GSYİH (%)	-7,1	-9,9	-1,9	-7,4	-5,1	-3,8
Toplam İstihdam	89.787	91.223	91.550	93.498	97.103	99.117
Kamu Sektöründe İstihdam	21.155	21.513	21.192	21.186	21.557	21.499
Aktif Sigortalı Sayısı	72.385	70.115	66.685	70.331	71.144	74.869
İşsizler	9.361	9.881	12.941	12.619	10.411	10.548
Yabancılar Verilen Çalışma İzinleri Sayısı	42.779	33.619	32.260	34.607	32.272	35.135
Asgari Ücret (TL)	950	1.190	1.237	1.130	1.300	1.300
*: Tahmin						

Kaynak:

	DPÖ
	Personel dairesi
	Merkez Bankası
	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Ek II: Rekabet Edebilirlik Raporu Rakamsal Verileri için Teknik Notlar ve Kaynaklar

Birim	Kaynak/Hesaplama Metodu	Değer	Rekabet Edebilirlik Raporu'nda belirtilen sıralama	Yorumlar/Tahmin Güvenilirliği
Cari Fiyatlarla GSYİH	milyar dolar/2012	DPÖ	3,9	
Nüfus	milyon/2012	DPÖ	0,3	Nüfus (2012 yıl sonu projeksiyonu): 297.619
Fert Başına GSYİH (cari fiyatlarla)	fert başına dolar/2012	DPÖ	14.821	
Yatırımcının Korunması Endeksi	yatırımcının korunması endeksi 0-10 (en iyisi)	YAGA İş Yapabilirlik Raporu /2012	3,33	129
Mevcut Koltuk Kilometre	ülkeden yapılan haftalık tarifeli uçuşlar (milyon)/2012	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	52,58	97
Cep Telefonu Abone Sayısı	100 kişiye düşen/2012	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	201,1	2
Sabit Telefon Hatları	100 kişiye düşen/2012	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	33,5	33
Devlet Bütçe Dengesi	GSYİH yüzdesi/2012	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	-3,3	87
Ulusal Tasarruf Oranı	GSYİH yüzdesi/2010	DPÖ	11,2	120
Enflasyon	Tüketici fiyatları endeksi yıllık değişim/2012 ortalaması	DPÖ	3,6	66
Devlet Borcu	GSYİH yüzdesi/2012	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	138,5	145
Ülke Kredi Oranları	Ülke borçları ödeyememe olasılığı ile ilgili uzman değerlendirmesi, 0-100 (en düşük olasılık)		n/a	n/a
Sıtma Vakası	100.000 kişiye düşen/2012	Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	1,3	83
Verem Vakası	100.000 kişiye düşen/2012	Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	14,4	35
HIV'in Yaygınlığı	15-49 yaş arası yetişkin nüfusa yüzdesi/2012	Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	0,011	1
Bebek Ölüm Oranı	1.000 canlı doğumda/2012	DPÖ	10,8	62
Ortalama Ömür Uzunluğu	Doğum anında yıllık/2012	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	75,0	53

Ek II: Rekabet Edebilirlik Raporu Rakamsal Verileri için Teknik Notlar ve Kaynaklar (devamı)

	Birim	Kaynak/Hesaplama Metodu	Değer	Rekabet Edebilirlik Raporu'nda belirtilen sıralama	Yorumlar/Tahmin Güvenilirliği
İlköğretime Kayıt Oranı	ilköğretime kayıt oranı/2012	DPÖ	100	1	
Ortaöğretime Kayıt Oranı	ortaöğretime kayıt oranı/2012	DPÖ	96,1	49	Ortaokul (2012): %108.35, Lise ve Meslek Lisesi : %83.75
Yükseköğretime Kayıt Oranı	yükseköğretime kayıt oranı/2011	DPÖ	78	13	Açık öğretim hariç tutulmuştur.
Toplam Vergi Oranı	kazanç vergisi, emek vergisi, katkı ve diğer vergiler yüzdesi	YAGA İş Yapabilirlik Raporu Taslak Çalışması /2012	45,7	104	
Şirket Kurmak için Gerekli Prosedür Sayısı	prosedür sayısı	YAGA İş Yapabilirlik Raporu Taslak Çalışması /2012	14	140	
Şirket Kurmak için Gerekli Süre	gün sayısı	YAGA İş Yapabilirlik Raporu Taslak Çalışması /2012	20	88	
Ticaret Ağırlıklı Tarife Oranı	İthal edilen birim değer başına ortalama vergi/2012	Maliye Bakanlığı ve Ticaret Dairesi verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	1,08	32	Toplam gümrük vergi gelirlerinin toplam ithalat değerine bölünmesiyle hesaplanmıştır. Cari fiyatlarla toplam gümrük gelirleri (2011):28.791.620,62 TL Mal ithalatı (2011): 1.745.405.207 \$
GSYİH'ya göre İthalat Oranı	GSYİH yüzdesi/2012	DPÖ ve Ticaret Dairesi verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	43,7	77	Mal ithalatı(2011):1.745.405.207 \$
İşten Çıkarma Maliyeti	hafta tutarında maaş	YAGA İş Yapabilirlik Raporu/2010	12	55	
Kadınların İlgücü Piyasasına Katılımı	erkek katılımın yüzdesi olarak	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	0,58	121	Kadınların işgücüne katılım oranı (2011): 35.9 Erkeklerin işgücüne Katılım oranı (2011): 62.1
Yasal Haklar Endeksi	endeks 0-10 (en iyi)	YAGA İş Yapabilirlik Raporu/2012	7	42	
İnternet Kullanıcıları	internet kullanıcıları yüzdesi/2011	Ekonomistlerin analizi	65	41	
Geniş Bant İnternet Kullanıcıları	100 kişiye düşen/2011	Ekonomistlerin analizi	23	29	
Uluslararası internet bant genişliği	kişi başına düşen kb/s	Ekonomistlerin analizi	101,7	18	
Mobil geniş bant kullanıcıları	100 kişiye düşen	Ekonomistlerin analizi	4,2	103	
Yerel Piyasa Büyüklüğü Endeksi	(GSYİH+ithalat değeri- ihracat değeri) 1-7(en iyi) arası değerlere dönüştürülerek normalleştirildi/2012	DPÖ ve Ticaret Dairesi verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	1,56	146	
Yabancı Piyasa Büyüklüğü Endeksi	mal ve hizmet ihracatı değeri 1-7(en iyi) arası değerlere dönüştürülerek normalleştirildi/2012	DPÖ ve Ticaret Dairesi verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	2,56	145	
GSYİH (SGP \$ milyar)		DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	5,07	143	
GSYİH'ya göre ihracat		DPÖ ve Ticaret Dairesi verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	2,99	148	
PCT patent başvurular	Milyon nüfus		n/a	n/a	

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2013-2014: Büyümeyi Sürdürülebilir Kılmak, Esnekliği Oluşturmak

*XAVIER SALA-I-MARTÍN
BEÑAT BILBAO-OSORIO
JENNIFER BLANKE
MARGARETA DRZENIEK HANOUZ
THIERRY GEIGER
CAROLINE KO
Dünya Ekonomik Forumu*

Bu Raporun yayınlandığı dönemde dünya ekonomisi, küresel ekonomiyi derinden değiştiren ve hem kalkınmakta hem de gelişmekte olan piyasaların küresel ekonomide oynadıkları önemli rolün giderek daha da önemli olduğunu gösteren ve II. Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşanan en ciddi ekonomik krizden yavaş yavaş çıkmaya çalışmaktaydı. Ekonominin motorlarını hızlandırmak için yöntem arayışı içinde olan gelişmiş ekonomilerin yanı sıra, kalkınmakta ve gelişmekte olan ülkeler de küresel ekonomik iyileşmenin önemli itici güçleri olmuşlardır.

Sonuç olarak, gelişmiş ekonomiler ile gelişmekte olan ekonomiler arasındaki ilişki de değişti ve kalkınmakta olan ekonomiler ile gelişmekte olan ekonomiler kendi aralarında daha güçlü bağlar oluşturdular. Gelişmiş ülkeler arasında ise iki eğilim göze çarpmaktadır. ABD, Kanada ve Japonya'nın hafif bir büyüme kaydetmesi beklenmektedir. Euro bölgesi için beklentiler ise daha belirsizdir. Özellikle de kredi koşullarındaki sıkışıklık iç talebi daraltmaktadır. Yeni küresel ekonomik durum, özellikle büyüme ve rekabet edebilirlik konularında gelişmiş ve kalkınmakta olan ekonomiler arasındaki ayrımla ilgili soru işaretleri doğurmaktadır.

Böyle bir tablo karşısında geçtiğimiz yıl küresel güvenin yeniden inşa edilmesi konusunda biraz ilerleme kaydedilmiştir. Bu nedenle de bir yıl öncesine kıyasla krizden çıkış bugün daha kesin gözükmemektedir. Bir önceki rapor döneminde bizi endişelendiren çoğu kuyruk riski (tail risk) halen söz konusudur. Özellikle de ABD "mali uçurum"a düşmemiştir; Avrupa'da ise Euro bölgesinin dağılmasının önü kesilmiş ve devlet tahvilleri arasındaki farklar ciddi anlamda azalmıştır; Çin'de ise kötü bir düşüş beklentisi şimdilik geçmiş gibi gözükmemektedir.

Daha olumlu olan bu görüntüye rağmen bazı belirsizlikler varlıklarını korumaya devam ediyorlar. Gelişmiş ekonomilerde, ABD'de tahvil alımlarının azaltılması ile uygulanan parasal gevşeme modelinin eninde sonunda son bulmasının getireceği potansiyel sonuçlar, Japonya'da alınan oldukça agresif ancak hala tamamlanmamış finansal ve yapısal bazı önlemler, Avrupa'nın karşı karşıya olduğu devam etmekte olan işsizlik ve ekonomik krizden çıkış sürecinde karşılaşılan zorluklar gelecekteki ekonomik performansı riske düşürebilecek faktörlerdir. Gelişmekte olan piyasalarda, Brezilya ve Türkiye'deki protestoların, Çin'deki kredi arz daralmasının ve hem gelişmekte hem de kalkınmakta olan piyasalardaki değişken olma potansiyeli olan sermaye akışının bu ekonomilerdeki büyümeyi nasıl etkileyecekleri belirsizliğini korumaktadır. Hayati önem taşıyan bazı zorluklar varlıklarını muhafaza etmektedirler. Bunlar: dünyanın dört bir tarafındaki

politika belirleyiciler kamu finansmanının uzun vadede sürdürülebilir olmasını sağlamaya çalışmalıdırlar. Özellikle de yapılan kaldıraç azaltmasının getireceği sıkıntıları gelişmiş ekonomiler hissedeceklerdir.

İşsizlik ya da işsizliğin yarattığı tehdit, dünya için uzun vadede sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması açısından karşılaşılan başlıca zorluklardan biri olmaya devam etmektedir. Son yıllarda edinilen tecrübeler, uzun vadede rekabet edebilirliğin ve buna bağlı olarak da sürdürülebilir büyümenin sağlanmasında sosyal sürdürülebilirliğin temel öğe olduğunu ortaya koymuştur. Ülkelerin rekabet edebilirliğini güçlendirmede önem kazanan unsurlardan biri de eğitim olmuştur. Birçok ülkedeki eğitim sistemlerinin, işgücü piyasasının ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilecekleri, beceri eksikliklerinin olmaması için ekonomilere yardımcı olabilecekleri ve yeterli eğitim görmüş beşeri sermayenin iş faaliyetlerine destek vermesini ve yenilikçi kapasite ile girişimciliğin geliştirilmesini sağlayabileceklerine dair algı giderek artmaktadır. Bu nedenle de önümüzdeki yıllarda, eğitimle ilgili çerçevede bir dizi sistematik değerlendirmenin tüm gelişim aşamalarından birçok ülkede ulusal düzeyde yapılması beklenebilir. Genel olarak bakıldığında ekonomik politikaların ve alınan tedbirlerin doğru yönde atılan adımlar olduklarına dair göstergeler olsa da, elde edilen ilerlemenin muhafaza edilmesi ve küresel ekonominin sürdürülebilir bir büyüme çizgisinde tutulmaya çalışılması için çabalar sürdürülmelidir.

Ülkelerin rekabet edebilirliklerini ve ekonominin geleceğini güçlendirmek/iyileştirmek için, liderlerin kararlılıkla büyümeyi teşvik eden, sürdürülmesini ve geliştirilmesini sağlayan adımlar atmaları gerekmektedir. Rekabet edebilirliği geliştirmek amacıyla reformlar ve doğru yatırımlar, sürdürülebilir olan ve daha yüksek düzeyde bir büyümenin uzun vadede yakalanabilmesine sebep olacak ekonomik değişim için hayati önem taşıyacaklardır. Bu nedenle de rekabet edebilirlik, hem gelişmiş, hem de kalkınmakta ve gelişmekte olan ülkelere ekonomiyi ilgili reformların mutlaka üst sıralarında yer almalıdır.

30 yıldan uzun bir süredir Dünya Ekonomik Forumu her yıl Küresel Rekabet Edebilirlik Raporlarını hazırlamakta ve ulusal rekabet edebilirlikle ilgili birçok farklı faktörü incelemekte ve kıyaslamaktadır. Sürecin en başından itibaren amaç, daha iyi bir rekabet edebilirlik düzeyine ulaşmayı engelleyen unsurların üstesinden gelmelerinde ülkelere yardımcı olacak en iyi stratejiler ve politikalara ekseninde paydaşlara bilgi aktarmak ve aralarında

tartışmaların yapılmasını teşvik etmek olmuştur. Mevcut zorlu ekonomik ortamda çalışmamız, sürdürülebilir bir büyüme için güçlü temel yapısal ekonomik unsurların önemini hatırlatan önemli bir araçtır .

2005 yılından bu yana Dünya Ekonomik Forumu rekabet edebilirlikle ilgili yaptığı analizi Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksine (Global Competitiveness Index-GCI) dayandırmaktadır. Bu endeks, ulusal rekabet edebilirliğin hem mikroekonomik hem de makroekonomik temellerini ölçen kapsamlı bir çalışmadır.

Rekabet edebilirlikle ilgili tartışmaların daha iyi bir şekilde toplumsal ve çevresel zeminde yapılabilmesi için, Dünya Ekonomik Forumu rekabet edebilirlik ve sürdürülebilirlik arasında sosyal ve çevresel boyutuyla ölçülen karmaşık ilişkiyi irdelemeye başlamıştır. Dünya Ekonomik Forumu gelecekte, ülkelerin rekabet edebilirliklerini iyileştirmek için yaptıkları kamu-özel sektör uygulamalarıyla ilgili bilgiler toplayıp derleyerek ülkelere rekabet edebilirliklerini güçlendirme çabalarında destek verecektir. Endeks neticeleriyle birlikte bu uygulamalar, önümüzdeki yıllarda belli konular çerçevesinde çoklu paydaş diyaloglarının oluşmasına ön ayak olacaktır . Bu yeni insiyatifin hem bölgesel hem de ulusal düzeyde daha fazla rekabet edebilir olmaya doğru değişiklikleri destekleyeceğini umut etmekteyiz.

12 Bölüm Arasındaki İlişki

Rekabet edebilirliğin 12 bölümüyle ilgili sonuçları ayrı ayrı belirtsekde, birbirlerinden bağımsız olmadıklarını belirtmekte fayda vardır. Birbirlerini pekiştirirler ve bir alandaki zayıflık sıklıkla diğerlerini de olumsuz etkiler. Örneğin sağlıklı, iyi eğitim almış ve mesleki olarak eğitilmiş, aynı zamanda yeni teknolojileri kullanmada becerikli olmayan ve Ar&Ge için yeterli finansmanı yoksa ya da yeni inovasyonların piyasaya girişini sağlayacak etkin çalışan mal piyasası yoksa, güçlü bir inovasyon kapasitesini sağlamak çok zor olacaktır. Bu bölümler tek bir endeks içinde toplanmışlardır ancak 12 bölümün herbiriyle ilgili ölçüm neticesi ayrı olarak belirtilmiştir. Çünkü bu tarz detaylar bir ülkenin geliştirmesi gereken alanlara belirtirler.

Gelişim Aşamaları ve Ağırlıklı Endeks

Yukarıda açıklanmış olan tüm bölümler bir noktaya kadar tüm ekonomiler için geçerlidir. Ancak, her bir ekonominin bu bölümlerden farklı şekilde etkileneceği açıktır. Mesela, Kamboçya'nın rekabet edebilirliğini iyileştirmesinin en iyi yolu Fransa'nın kullanacağı yöntemle aynı değildir. Bunun sebebi de Kamboçya ve Fransa'nın farklı gelişim aşamalarında olmalarıdır. Ülkeler gelişim aşamasında ilerlerken ücretler artar ve bu yüksek ücretleri bu seviyede tutabilmek için de işgücü veriminin artması gerekmektedir. Gelişim aşamasıyla ilgili ekonomik teoriye göre Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi çerçevesinde ilk aşamada olan ekonomilerin faktör odaklı oldukları kabul edilir ve ülkeler de düşük işgücü verimliliğiyle şekillenen düşük ücretler çerçevesinde, fiyat temelinde, temel ürünler ya da mallar satarak faktör donatımlarına göre rekabet ederler. Söz konusu gelişim aşamasında rekabet edebilirliği sağlayabilmek için iyi işleyen özel ve kamu kurumları/kuruluşları, iyi derecede gelişmiş altyapı, istikrarlı bir makroekonomik çevre ve en azından temel eğitim almış sağlıklı bir işgücü gereklidir.

Ülkelerin rekabet edebilirliği arttıkça, katedilen gelişmeyle beraber verimlilik ve ücretler de artar. Daha sonra ülkeler etkinlik odaklı bir gelişim aşamasına geçerler. Bu aşamada daha etkin üretim süreçleri geliştirmeli ve ürün kalitesini artırmalıdır, çünkü ücretler artmıştır ve fiyatları artıramazlar. Bu noktada, rekabet edebilirlikte yüksek öğretim ve eğitim, etkin mal piyasaları, iyi işleyen işgücü piyasaları, gelişmiş finansal piyasalar, mevcut teknolojilerden yararlanabilme kabiliyeti ve büyük yerel veya yabancı piyasa daha fazla önem kazanır.

Son olarak, ülkeler inovasyon odaklı aşamaya geçtiklerinde ücretler o kadar çok yükselmiştir ki, işletmeler yeni ve benzersiz ürünlerde rekabet edebildikleri ölçüde yüksek ücret ve bununla bağlantılı yüksek yaşam standartlarını sürdürebilir kılabilirler. Bu aşamada şirketler en sofistike üretim süreçlerini kullanarak yeni ve farklı mallar üreterek ve yeni süreçler geliştirerek rekabet etmelidirler.

Gelişim Aşamalarının Belirlenmesi

Ülkeleri gelişim aşamalarına göre ayırırken iki kriter kullanılmıştır. Birincisi, piyasa döviz kuruna göre kişi başına düşen GSYİH miktarıdır. Tüm ülkelere dair ücretlerle ilgili kıyaslanabilir uluslararası veriler olmadığından, onun yerine yaygın olarak bu ölçüt kullanılmaktadır. Kullanılan eşikler de Tablo 1'de gösterilmektedirler. Kullanılan ikinci kriterde ise gelir düzeyine bakılır ve gelire göre 1. aşamaya girmesi gereken ancak refah düzeyinin doğal kaynak çıkarmaya bağlı olup olmadığına bakılarak değerlendirilir. Bunun için de madeni ürün ihracatının toplam ihracatta (mal ve hizmet ihracatında) tuttuğu oran alınır ve ihracatının %70'inden fazlasını (5 yıllık ortalama alınarak ölçülür) madeni ürün ihracatı olan ülkelerin büyük ölçüde faktör odaklı oldukları varsayılır. Ancak doğal kaynağa dayalı olan ve çok yüksek düzeylerde gelire ulaşan bazı ekonomilerde, maden ürünleri dışındaki sektörlerde üretkenliği artırabilmek, ilgili ülkenin inovasyonu güçlendirebilme kapasitesine bağlıdır çünkü, dışarıdan teknoloji alıp kullanmak yüksek ücret düzeylerini koruyabilecek derecede üretkenliği artırmada yeterli olmaz. Aynı zamanda bu ülkelerin gelirleri yüksek olduğundan inovasyona yatırım yapma olanakları vardır. Sonuç olarak kaynak odaklı olan ve teknolojik olarak yenilikçi olan ekonomilere göre önemli derecede daha zengin olan ülkeler ise inovasyon odaklı aşamada sınıflandırılmışlardır.

Bu aşamaların herhangi iki tanesi arasına giren ekonomilerin ise "geçiş" evresinde oldukları kabul edilir. Bir ülke geliştikçe ağırlıklar da yavaş yavaş değişmektedir. Amaç ülkenin bir aşamadan diğer aşamaya geçişini yansıtmaktır. Bu yaklaşım bize, ilgili ülke geliştikçe onun rekabet edebilirliği açısından daha önemli olmaya başlayan alanlara daha fazla ağırlık verme fırsatı tanır ve Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'nin bir sonraki aşama için hazırlık yapmayan ülkeleri de yavaş yavaş 'cezalandırmasına' olanak tanır. Farklı gelişim aşamalarına göre sınıflandırılan ülkeler Tablo 1'de belirtilmiştir.

Tablo 1: Her Gelişim Aşamasındaki Ülke ve Ekonomiler

1. aşama: Faktör odaklı (38 ekonomi) 1. aşamadan 2. aşamaya geçiş (20 ekonomi) 2. Aşama: Etkinlik-odaklı (31 ekonomi) 2. aşamadan 3. aşamaya geçiş (22 ekonomi) 3 aşama: Inovasyon-odaklı (37 ekonomi)

Bangladeş	Cezair	Arnavutluk	Arjantin Barbados	Avusturalya
Benin	Angola	Bosna ve Hersek	Brezilya	Avusturya
Burkina Faso	Ermenistan	Bulgaristan	Şile	Bahrain
Burundi	Azerbaycan	Cape Verde	Kosta Rika	Belçika
Kamboçya	Bhutan	Çin	Hırvatistan	Kanada
Kamerun	Bolivya	Kolombiya	Estonya	Güney Kıbrıs
Çad	Otswana	Dominik Cumhuriyeti	Macaristan	Çek Cumhuriyeti
Fildişi Sahili	Brunei	Ekvador	Kazakistan	Danimarka
Etiyopya	Darussalam	Mısır	Letonya	Finlandiya
Gambiya	Gabon	El Salvador	Lübnan	Fransa
Gana	Honduras	Gürcistan	Litvanya	Almanya
Gine	Iran Islamic Rep.	Guatemala	Malezya	Yunanistan
Haiti	Kuveyt	Güyan	Meksika	Hong Kong
Hindistan	Libya	Endonezya	Oman	İzlanda
Kenya	Moldova	Jamaica	Panama	İrlanda
Kırgızistan	Mongolya	Ürdün	Polonya	İsrail
Laos	Fas	Makedonya	Rusya Federasyonu	İtalya
Lesoto	Filipinler	Morityus	Seyşeller	Japonya
Liberya	Saudi Arabistan	Karadağ	Slovak Cumhuriyeti	Kore Rep.
Madagaskar	Sri Lanka	Namibya	Türkiye	Lüksemburg
Malavi	Venezuela	Paraguay	Uruguay	Malta
Mali		Peru		Hollanda
Moritanya		Romanya		Yeni Zelanda
Mozambik		Sırbistan		Norveç
Burma		Güney Afrika		Portekiz
Nepal		Surinam		Puerto Riko
Nikaragua		Svaziland		Katar
Nijerya		Tayland		Singapur
Pakistan		Timor-Leste		Slovenya
Ruanda		Tunus		İspanya
Senegal		Ukrayna		İsveç
Siera Leon				İsviçre
Tanzanya				Tayvan
Uganda				Çin
Vietnam				Trinidad ve Tobago
Yemen				Birleşik Arap Emirlikleri
Zambiya				Birleşik Krallık
Zimbabve				ABD

Veri Kaynakları

Kavramları ölçebilmek için Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi kayıt oranı, devlet borcu, bütçe açığı, yaşam süresi gibi istatistiki verileri kullanır. Bu veriler uluslararası tanınmış ajanslardan temin edilmektedirler. Mesela, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), IMF, World Health Organization (WHO). Tüm bu değişkenlerle ilgili tanımlar ve veri kaynakları Raporun sonunda yer alan Teknik Notlar ve Kaynaklar kısmında özetlenmiştir. Bunun yanı sıra, Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi, daha kalitatif değerlendirme gerektiren kavramlar için ya da tüm ekonomiye dair uluslararası anlamda kıyaslanabilir verilerin olmadığı durumlarda Dünya Ekonomik Forumu'nun Yönetici Görüşleri Anketinden faydalanır.

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksinde Yapılan Düzeltmeler

2013-2014 dönemine ait Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'nin yapısı bu bölümün ekinde detaylı olarak verilmiştir. Bu yıl, 2012 sonunda Anket'in detaylı olarak gözden geçirilmesinin ardından Endeks üzerinde ufak değişiklikler yapıldı. Yapılan değişiklikler şunlardır:

- Birinci bölümden çıkardığımız gösterge Daha iyi işletme performansı için Hükümetin sağladığı hizmetler.
- Vergilendirmenin iş yapma ve yatırım yapılmasıyla ilgili teşvikler üzerindeki etkisi (2012-2013 GCI, 6.04 numaralı gösterge) göstergesi yerine Anketten iki yeni gösterge koyduk. Birincisi, vergilendirmenin yatırım teşvikleriyle ilgili etkisini ele alır ve 6. bölüme 6.04 numaralı gösterge olarak eklendi. İkincisi de vergilendirmenin iş yapmaya yönelik teşvikler üzerindeki etkisini ölçer ve 7. bölüme 7.05 numaralı gösterge olarak eklenmiştir.
- Beyin göçü göstergesinin (2012-2013 GCI, 7.07 numaralı gösterge) yerine Anketten iki yeni gösterge koyduk. Bu göstergeler sırasıyla: bir ülkenin yeteneklerin kalmasını sağlamadaki (7.08 numaralı gösterge) başarısını ve yetenekleri çekebilmedeki (7.09 numaralı gösterge) başarısını ölçmektedir. Her ikisi de 7. bölüme eklenmişlerdir.

Kapsanan Ülkeler

Bu yıl Rapor kapsamında ele alınan ekonomi sayısı 144'ten 148'e çıktı. Kapsama yeni giren ülkeler Myanmar, Butan ve Lao PDR'dir. Tunus ve Angola'yı da yeniden Endeks kapsamına aldık. Bu iki ülke geçen yılki raporda yer almamıştı. Tacikistan ise bu yılın Raporunda yer almamaktadır çünkü Anket verileri bu yıl toplanamamıştır.

REKABET EDEBİLİRLİĞİN ARTIRILMASIYLA KÜRESELLEŞEN DEĞER ZİNCİRİNDEN FAYDALANILMASI

Uluslararası değer zincirlerinin küresel ekonomi içindeki önemi artmaya devam ettikçe, uluslararası ticaretin de çok uluslu şirketlerin üretim ağları içindeki yeri artmaktadır. OECD tahminlerine bakıldığında, ithal edilen ara girdiler, OECD üyelerinin ihracatının yaklaşık olarak bir çeyreğini oluşturmaktadır. Çin'de ise bu oran %30 civarındadır. Hindistan ve Brezilya için ise bu oranın iki katı söz konusudur. Ulusal perspektiften bakıldığında ise değer zincirine dahil olmanın getireceği birçok fayda vardır. İhracat gelirlerinin de ötesinde istihdam ve dolaylı olarak yönetim, teknik know-how ve yeni teknolojilere erişimde de faydalar getirir.

Değer zincirindeki sınır ötesi artış ülke ekonomileri ve ticaret politikaları ile gelişim çabaları açısından önemli neticeler doğurur. Bu neticelerden bir tanesi de, mallarla ilgili sınır ötesi ticaret, hizmet ve sınır ötesi yatırım akışıyla giderek daha bağlantılı olmaya başladı. Daha temel gelişim aşamasında olan ülkeler için ana soru en aşağıdan değer zincirine nasıl girilebileceği değil, üretimin daha ileri aşamalarına doğru nasıl ilerlenebileceği sorusudur. Peki ülkeler ticaretteki değişen bu gidişattan yararlanmak için neler yapabilirler?

Ara ürünler nihai ürün halini almadan önce birçok kez sınırlardan geçebilir, ticareti kolaylaştıran ve ticaret maliyetini azaltan önlemler -özellikle de lojistik maliyetleri -üretim yeri için önemlidir. Başarılı bir şekilde uluslararası değer zincirlerine katılmak ithalatta etkinlik gerektirir. Birçok ülkede ithalat faaliyetlerinin önünde tarifeler ve gümrük prosedürleri ya da yüksek ulaşım maliyetleri gibi diğer başka pratik engeller söz konusudur.

Bir ülkenin sınır ötesi değer zincirlerine katılması aralarında üretkenlik ve Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'nde belirtilen rekabet edebilirliğin diğer faktörlerine de çok bağlıdır. Bu faktörler arasında sağlıklı ve eğitilmiş işgücü, güçlü bir altyapı, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın kullanımı, sağlam ve etkin bir kurumsal çerçeve ile verimli işgücü piyasası bulunmaktadır. Tüm bu faktörler değer zincirine girmek için gereklidir ancak, ülke yukarıya doğru ilerlemek isterse bunların önemi daha da artmaktadır. Ülke değer zincirinde yukarıya doğru ilerledikçe etkinlik artırıcılar, inovasyon ve sofistisiklik faktörlerinin önemi daha da artmaktadır.

Katme değerli ticaretin önemli bir özelliği de hizmet ticaretiyle arasında olan güçlü bağıdır. Malın ilgili destinasyona ulaştırılması için lojistik hizmetler ya da iletişimde kalabilmek ve bilgi alabilmek için telekomünikasyon hizmetleri gibi

işlem hizmetleri bir ülkenin değer zincirine girebilmesi ve bu zincirin üst sıralarına ilerleyebilmesi için gereklidir. Bu tarz hizmetlerin sunulması, sağlıklı iç rekabet ve uluslararası ticarete ve yatırıma açık olmaktan gelen dinamik ve açık bir iş ortamı gerektirir. Bu konular, Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'nin mal piyasalarının etkinliği bölümünde ele alınmıştır.

Genel olarak ulusal politika perspektifinden bakılacak olursa, küresel anlamda gerçekleşen ticaretin çoğunluğunun değer zincirinde olması, ticaret ile rekabet edebilirlik politikaları arasındaki bağı güçlendirmekte ve rekabet edebilirliğin güçlendirilmesine yönelik tedbirlerin de önemini daha da artırmaktadır. Rekabet edebilirliği güçlendirmeye yönelik politikalar ülkelerin değer zincirinin üst sıralarına doğru ilerleyebilmesi için özellikle çok önemlidirler. Bir diğer değişle, rekabet edebilirliğin güçlendirilmesine yönelik politikaların uygulanmasıyla ülkeler, ekonomik kalkınma ile istihdam fırsatlarıyla neticelenecek daha büyük faydalar elde edebilirler.

İSVİÇRE: REKABET EDEBİLİRLİK SIRALAMASININ ZİRVESİNDE 5. YIL

Bu yıl İsviçre 5. kez Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi sıralamasının zirvesinde yer almıştır. Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu uzun süreden beri İsviçre'yi rekabet edebilirliği olağanüstü düzeyde olan bir ülke olarak göstermektedir. Peki, bu küçük Avrupa ülkesini bu kadar başarılı kılan formül nedir?

Euro alanı son yıllarda acılı bir süreç yaşamaktadır ancak, İsviçre etkileyici bir büyüme performansı göstermiştir. İsviçre'nin makroekonomik ortamı dünyadaki en istikrarlı olanlar arasındayken, aynı zamanda komşusu olan birçok ekonomi bu alanda zorluklarla boğuşmaya devam etmektedir. On yıl kadar önce İsviçre'de başarılı bir şekilde uygulanan 'borç freni' (debt brake) -nüfusun ciddi bir çoğunluğu tarafından da desteklenmişti. Bu istikrarlı bir makroekonomik ortam oluşturmak için atılan birçok adımdan bir tanesiydi. Her ne kadar İsviçre Avrupa Birliği dışında kalma kararı almış olsa da, ekonomisi Avrupa piyasalarıyla oldukça entegre olmuş durumdadır. Özellikle de iki taraflı yapılan ve yürürlükte olan anlaşmalarla bu gerçekleşmiştir. AB'ye yapılan ihracat, toplam ihracatının %50'sinden fazlasını oluşturmaktadır ve Avrupa'daki kamu borcu krizinin İsviçre'deki para politikası üzerindeki etkisi aslında İsviçre ekonomisinin Avrupalı komşularına ne kadar bağlı olduğunu göstermiştir.

İsviçre'nin rekabet edebilirliğinin en önemli itici güçlerinden üçü şunlardır: mükemmel kurumları, piyasalarının dinamizmi ve inovasyon kapasitesi. İsviçre'nin bu mükemmel ekonomik performansını temin eden birçok unsur vardır ancak, bu başarıyı getiren tek bir faktör göstermek mümkün değildir.

İsviçre'nin Kurumları ve Karar Alma

İsviçre'de genel olarak tüm kamu kurumları dünyanın en etkin ve şeffafları arasında yer almaktadırlar. Bu ülkeyi diğerlerinden ayıran benzersiz yönetim yapısıdır. Merkezîyetçilikten oldukça uzak olan federal yapısının yanı sıra, Federal Meclis'in 7 üyesi devletin kolektif olarak başını oluşturmaktadır. Siyasi sistem, siyasi sınırlar çerçevesinde uyumlu ve dahiliyetçi bir liderlik sağlamakta ve bu da ülkenin uzun vadeli ekonomik gündemini hayata geçirmesine olanak tanımaktadır.

Bir diğer önemli olan nokta da ülkenin paydaşları arasında güçlü işbirliği anlayışının olmasıdır. Hükümet, iş çevreleri ve sivil toplum uyumlu bir şekilde ülke için çözümler üretmek üzere çalışırlar. Bu çaba, nüfusun güçlü katılımıyla kolaylaşmaktadır. Halk doğrudan birçok konuyla ilgili oy kullanmaktadır. Yönetişim yapıları - bağımsız yargı, hukukun üstünlüğünün güçlü olması ve kamu sektörünün üst düzeyde hesapverebilir olması- adil bir ortam yaratmakta, işletmelerin güvenini artırmakta ve böylelikle de rekabet edebilirliğini güçlendirmektedir.

Ancak unutulmaması gereken özel sektör kuruluşlarının da bir dizi zorlukla karşı karşıya olduklarıdır. Kurumsal etik çok iyi düzeydedir ve denetim ve raporlama standartları da çok iyidir. Fakat, hissedarların çıkarları diğer gelişmiş ekonomilere kıyasla fark edilir düzeyde daha az korunmaktadır (İsviçre bu konuda, Dünya Bankası'nın Yatırımcı Koruma Endeksi'nin aşağı sıralarında, 134. sırada yer alır.)

İşletmelerin Gelişebilmesi İçin İyi Bir Ortam Mevcuttur

Üretkenlik oldukça sofistike olan iş ortamınca, iyi işleyen işgücü piyasası ve finansal piyasalarca da desteklenmektedir. İsviçreli işletmeler çok kaliteli ürünler (1.sırada) sunmakta ve çok sofistike bir ürün yelpazesi (1. sırada) çerçevesinde rekabet etmektedirler. Oldukça çeşitli olan çok farklı ürün ve hizmetler sunuyor olmaları (finans ve sigortacılık hizmetlerinden, saatlere, sanayi makinalarına ve ilaçlara kadar) İsviçre frankının çok fazla değer kazanmasının getirdiği olumsuz etkileri, İsviçre mallarının büyük ölçüde istikrarlı bir piyasa payına sahip olmasıyla yenmeyi başardılar. Ancak ülkenin mal piyasalarında ikili bir durum mevcuttur. Bir tarafta dışa dönük, ihracat odaklı ve sofistike ürünler ile yönetim uygulamalarına bağlı bir ekonomi ve diğer tarafta da içe dönük, koruyucu tarımsal politikalar mevcuttur. İsviçre tarımsal politika maliyetlerinde 75. sıradadır (AB ortalaması %33.9 iken, İsviçre'de sübvansiyonlar katma değeri %70'in üzerinde artırarak üretici fiyatlarına yansımaktadır). Bunun yanında, ülkenin iyi yönetilen doğal kaynakları İsviçre'yi çok önemli bir turizm destinasyonu haline getirmişir ve The Travel & Tourism Competitiveness Report'un (Seyahat ve Turizmle ilgili Rekabet

Edebilirlik Raporu) 2007 yılında çıkmış olan ilk basımından bu yana her yıl 1. sırada yer almaktadır. Avrupa’da ve dünyanın diğer yerlerinde şu anda yüksek olan işsizliğe kıyasla İsviçre çok iyi durumdadır. 2012 yılında İsviçre’deki işsizlik oranı yalnızca %4.2 olmuştur. Ülkenin en üst kalitede bir işgücü piyasası vardır ve becerileri kullanabilme konusunda esnektir. Çalışanların korunması ile işverenlerin çıkarlarının korunması dengeli bir şekilde yapılmaktadır. İşverenler ile çalışanlar arasında güçlü ilişkiler bulunur ve anlaşmazlıkların çözülmesi de grevler yerine sosyal diyalog çerçevesinde sağlanır. Eğitim sistemi de 1. sırada yer almakta ve olağanüstü olarak nitelendirilmektedir çünkü, çok iyi beceri/vasıflara sahip işgücü yetiştirebilmekte ve bu işgücü iş başında iyi bir eğitim almaya da devam etmektedir. Birçok ülkeden farklı olarak İsviçre’nin işgücü, AB ile serbest dolaşım hakkında yapılan iki taraflı anlaşmanın 2002 yılında yürürlüğe girmesiyle de artan vasıflı işgücünün göç etmesi sayesinde büyümektedir. İş gücüne daha fazla kadının dahil edilmesine çalışılması ülkenin yetenek havuzunun daha da geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

İşgücü Piyasasının Etkinliği: Uluslararası Kıyaslamada İsviçre, Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2013–2014 Sıralaması

İsviçre’deki finansal piyasa da iyi işlemekte ve finansal krizden sonra 11. sıraya yerleşmiştir. Bulgular bankacılık sektörüne olan güvenin geri geldiğine işaret etmektedir. Bu da piyasaların yeni duruma süratle adapte olabildiklerini gösterir: söz konusu sektör çeşitlenmekte ve önemli bir müşteri kesimini çekebilmeyi hala başarmaktadır.

İsviçre’deki düzenleme makamları finansal sektörü düzenleme konusunda ilerleme kaydetmektedirler ve acil durum planlarının hazırlanmasına yönelik gereklilikleri de revize etmektedirler. Ancak yine de riskler vardır. Yaşanan küresel kriz İsviçre finans sektörünün dünyanın geri kalanındaki finans sektörüne ne kadar bağlı olduğunu da göstermiştir ve yalnızca önde gelen İsviçre bankalarının değil aynı zamanda dünyanın önde gelen bankalarının da ‘batamayacak kadar büyük’ oldukları düşünülmüştü. Dünyanın başka yerlerindeki neticeleri İsviçre ekonomisini de etkilemektedir çünkü, geçmişte de yaşandığı gibi düşük faiz oranları yüksek oranda uzun vadeli ev kredilerinin verilmesine sebep olur. Vergi kaçırma konusundaki tartışmalar ve diğer ülkelerden gelmeye devam eden baskı, ülkedeki bankacılık sektörüne hakim olan gizliliğin sonunu hazırlıyor. Bunun içinde başka düzenlemeler gerekebilir.

İnovasyon

İnovasyon yalnızca yeni ürünler bulmaktan ibaret değildir. Birşeylerin farklı yapılmasını da getirir. Bunun gerçekleşebilmesi için de birbiriyle yakından ilişkisi ve birbirini pekiştiren faktörlerden oluşan bir inovasyon ekosisteminin tümü hayati önem taşır. İsviçre’de mükemmel olan inovasyon ekosistemi, ülkenin oldukça vasıflı insanların gelip çalışabileceği cazip bir yere dönüşmesine sebep olmuştur. İyi işleyen işgücü piyasası ve mükemmel çalışan eğitim sistemi inovasyonun gelişmesi için temeller oluşturmuş ve işletmeler, üniversiteler ve ülkeyi en iyi inovasyon noktalarından biri haline getirmiş olan araştırma enstitüleri arasında yakın ilişkiler kurmuştur. Bilimsel araştırma enstitüleri dünyanın en iyileri arasındadır ve akademisyenleri ile iş sektörleri arasında güçlü bir işbirliğinin olmasıyla beraber araştırma ve geliştirme çalışmalarına harcanan yüksek miktarlar ile güçlü bir fikri mülkiyet koruma çerçevesinin varlığı, bu araştırmaların çoğunun pazarlanabilir ürünlere ve süreçlere dönüştürülebilmesine olanak tanınmaktadır. Bu güçlü yenilikçi kapasitesi, kişi başına düşen yüksek patent oranına yansımaktadır. İsviçre bu alanda 2. sırada yer almaktadır.

İsviçre’nin Geleceğine Bakış

İsviçre’nin gelecekte herhangi bir rahatlık içine girmekten kaçınması önemlidir. Şu anda küresel anlamda yetenekli insanlar için bir çekim noktasıdır ve çok yenilikçidir. Ancak bankacılık sektörü mercek altındadır ve geleneksel bir ekonomik motor olan bu sektör büyük bir değişiklikten geçecektir. Gelecekte ülkenin, rekabet edebilirliğini güçlendirmeye devam etmesi ve aşırı düzenleme ve korumacı olmaya karşı direnmesi önemli olacaktır.